DE IDOLOLATRIA POLITICA, ET LEGITIMO PRINCIPIS CVLTV COMMENTARIVS.

AVCTORE
IOANNE FILESACO
Theologo Parisiensi.

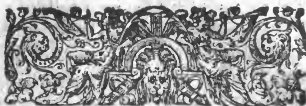




PARISIIS.
Apud BARTHOLOMÆVM MACÆVM, sub Scuto Britanniæ.

M. DC. XV.

Cum Priuilegio Regis.



REVERENDISSIMO D.

D. BERTRANDO D'ECHAVS, EPISCOPO BAIONENSI, COMITI CONſiſtoriano, & Regis Chriſtianiſſimi Eleemoſynario primo.

IOANNES FILESACVS T. P. D. D.



OMMENTARIVM hunc tibi (REVERENDISSIME D.) iure optimo debitum. nemo, eorũ, qui apud nos in communi hominum luce verſantur, dubitare poteſt. Quis enim noſtrum tam paſſim, tam crebrò, non videt te Regi noſtro Chriſtianiſſimo

LVDOVICO XIII. ad omnem pietatis & auitæ Religionis sensum, præsulem & auctorem esse præcipuum. Principem Diuini Numinis metuentem, & tantisper deposito cothurno, ad staturá suam redeuntem, seipsum denique hominem cogitantem propono. Securum ad omnia, quæ vndique impendent, pericula munimentum. Ego Regi meo, patriæ amantissimæ, mihi ipsi denique, homini Theologo, penitus deesse videbar, nisi de Principis salute, de hac vita tuenda & fœliciter agenda, denique in meliorem & fœliciorem commutanda, aliquid, pro industria nostra, quam per exiguam esse sentio, meditarer. Si Theologi hac in re partes vtcumque impleuerim, tuum esto Iudicium. Scio non defuturos qui, aut nihil tentandum, aut nihil prætermittendum fuisse dictitabunt; Seponamus tantisper vtrinque affectus, ego, ni me animus fallit, æquissimos feram Iudices; Quæ erat instituti mei ratio, ea me à Scopo aberrare non siuit, Superstitiosis, morosis, truculentis

hæc minimè ſcripta ſunt. Satis meo muneri facere decreui, quod ſi nonnullorũ arbitrio id non ſum aſſecutus ſaltem non infœliciter, Deo volente, ſuccedet votum, de tutando Principe, meum, & quocumque res vertat, numquam certe committam vt cultu & affectu in Principem, me, rectum iter pergentem, quiſquam mei ordinis ſuperet. Etiam diſſertationem hanc ſibi meritò vendicabat Comitas & benignitas illa, qua tu me complecti ſoles. quam mihi perpetuam, vt te ſaluum beatumque, æternùm exopto.

INDEX CAPITVM.

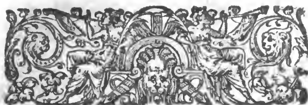
NOs ſubſignati Doctores Theologi perlegimus Tractatum hunc de legitimo Principis cultu, authoris Sap. M. N. IOANNIS FILESACI Eccleſiaſtis Pariſienſis : in quo legitima quæque, & exculta, ſuoq. authore digniſſima recenſuimus. Idololatriæ Politicæ Κεραμωοβόλος λόγος. Quapropter ad totius Reipub. Chriſtianæ ditiorem prouentum, καὶ ἄνευ δυστυχίας typis excudi poteſt & debet. E. Muſæis noſtris apud Lut. Pariſ. pridie Calend. Ianuar. cIɔIɔcxv.

G.Froger. A.Lambert.

SVMMA PRIVILEGII.

R*Egio priuilegio cautum est, ne quis præter Bartholomæum Macæum Bibliopolam Parisiensem, hunc Commentarium* IOANNIS FILESACI *Theologi Parisiensis De Idololatria Politica, excudat, aut excudi curet, intra sexennium, sub pœna in Regio diplomate contenta, dato Parisiis. Anno* 1614.

Signatum, LE LIEVRE.



DE IDOLOLATRIA POLITICA, ET LEGITIMO PRINCIPIS CVLTV.

COMMENTARIVS

IOANNIS FILESAÇI Theologi Parisiensis.

PRÆFATIO.



SALVS PRINCIPIS, SALVS PVBLICA. Liceat istud præfari auspicio Sanctissimi Ambrosij epistola 26. ad Gratianum Augustum, cùm scribit se affectu, cura, censu ac denique orationum excubijs, pro ipso sollicitum fuisse. *Et hæc quidem*, inquit, *cùm pro tua salute deferebat-*

mus pro nobis faciebamus. Sic apud Curtium lib. 6.cùm Alexander in expugnatione oppidi alicuius apud Indos in maximum vitæ discrimen se dedisset,ac tandem fœlici temeritate, quam illi adsignat Seneca , euasisset, Macedonum primi & illi familiares,confusis vocibus flentes eum orabant,vt tandem ex satietate laudi modum faceret , *ac saluti suæ , idest publicæ, parceret.* Sed hæc pluribus postea expendemus. Barbaro isto & planè Gothico sæculo,iam non infimæ sortis,nõ mediocris fortunæ homines,non ditiores petuntur,sed Principes ipsi,sed publici parentes , quos dum mortalium sacerrimi è medio tollunt , communem publicæ rei salutem immanissimè eripiũt.Quam lubens istam tam luctuosam,tamque acerbam parricidij recordationem omisissem;ac noueram illud Cæcinnæ Seueri apud Tacitum, Annali tertio, prudentiæ plenum , *domestica mala tristitia operienda* ; Verum dum istam Regni molem titubantem , dum nauem magna iactatione concussam vidimus, an non de tibicine sublato, vt & de rectore,incredibili scelere,erepto nos cogitare necessum est. Quis igitur verè Gallus & patriæ suæ amans,non libenter illud B.Ambrosij in oratione funebri Valentinian. A. de Henrico quarto verè magno vsurpet. *Quotidie mihi maior ad dolorem es,crescis ad gemitum.* Non sunt hæc doloris imitamenta; Dixit argutè & verè Tacitus, Annali secundo.

Periisse Germanicum nulli iactantius mœrent quàm qui maximè lætantur. De nobis, de Gallia vniuersa, de toto orbe Christiano optimè meritus, HENRICVS M. stipendiarias, & iure sibi debitas istas à suis reposcit lachrymas: quandoquidem vt cum Patribus Concilij Toletani sexti loquar, dum sui Regis Cinthilani laudes prædicant c. 15. *Ipse, auctore Deo, nobis pacem, ipse quasi captiuam reduxit charitatem, ipsius ope quieti, ipsius sumus largitione ditati, ipse medicamine bonitatis suæ & reis pepercit & rectos sublimauit, cui si dignis voluerimus respondere beneficijs, non tantis extamus copijs virtutis, quanto voto sufficimus voluntatis.* Exaudiant hæc pij Manes Henrici Magni. Plura subiungere non licet, non tantùm quia *nihil difficilius sit quàm magno dolori paria verba reperire*, aiebat Seneca de consolatione ad Polybium c. 22. Verum etiam quod si *prolixior fuero hoc magis in consolando afficiam eum quem consolari velim, & diutius mœrorem eius tenebo*, vt loquitur B. Ambrosius oratione citata. Quam multi his annis superioribus pro tuenda Regum ac Principum vita & salute scriptis suis sese aduigilasse videri voluerunt: Verùm dum illorum salutem omnibus aggeribus & munitissimis propugnaculis circumuallare moliuntur, non aduertunt se in arenosis locis insanas substructiones construere; Nullum vel durius, vel magis solidum saxum Reges Principésue securè ac certò munire aut tutari potest vndi-

que, quàm Innocentia, quæ nullo ariete, siue alia quauis machina perfringi, nullis cuniculis perfodi queat. Plinio in Panegyrico ad Traianum id visum. *Fidißima custodia Principis est ipsius Innocentia.* Externa illa discrimina explicasse videntur, qui de rebus huiuscemodi hactenus disseruerunt, interna & quæ proximè Reges ac Principes attingunt, nescio quomodo prætermiserunt. Illud nobis excutiendum propositum est; nullam rem pestilentiorem aut perniciosiorem Principibus existere, quàm si seu priuato ingenio, seu alterius impulsu, de erciscunda Diuinitate cum Deo præpotente agant. Ista nobis explicanda Idololatria Politica, qua non solùm Principibus, Diuini cuiusdam Numinis signa & notæ tribuũtur, verumetiam tantùm non in cœlo viuentes collocantur, & apotheosi miranda donãtur. Meditatum huncce Commentarium paulò post Henrici Magni mortem & nefandum parricidium, affectum & vix absolutum è manibus excusserunt tot libri postremis hisce annis de Regio iure conscripti, quibus dum suo quisque genio indulget, quam multa sunt non è cœlo, sed ex orco, ex arena & spoliario, ex mendaciorum & calumniarum colluuie, petita, leguntur. Lupum aiunt non tantùm vnguibus & dente, verumetiam halitu ipso nocere, sic horum scriptorum aliqui sicas aut venena parant Regibus necandis, nonnulli palpo &

proiecta assentatione, velut præsentissimo veneno, Principis animum mentémque inficiũt. Themistius orat. 4. ad Valentianum Imp. scribit ex Assyriorum libris mentem Regis dextra Dei, quasi satellitio, circumuallatam esse: ex Hebræis depromptum. Prouerbiorum c. 12. *Cor Regis in manu Dei est.* At si modo in cœlum oculos attollat: Principi ad immortalitatem vitámque beatam iter istud præstruendum, quibus rebus id effici possit videamus.

CAPVT PRIMVM.

Idololatria Politica, ab abusu potestatis.

PRINCIPI à seipso certissima pernicies imminet. ABVSVS POTESTATIS. Hæc infausta proles ex Copia & potestate principali procreata est. Cùm enim Principes seu Regnũ, seu permultas & varias prouincias rerũ omnium, quæ ad vitã hominũ tuendã & iuuandã cõducunt, copia & vbertate florentes nanciscuntur, iis facilè ad luxum voluptatémque abutuntur; hinc cum rebus eiuscemodi nimium quantum abundent, nec vnquàm defuturas credant, exinde pro sua auctoritate quiduis sibi licere certo statuunt; Malum istud in priuato Principis ingenio enatum, sed delitescens, continuò ab Adulatione proximorum eductũ educatúm-

que: sic derepente adolescit, vt non rarò subditos, ac nonnumquàm Principem ipsum pessundet. Hæc videtur indicasse Vopiscus in Aureliano, dum ait : *Et quæritur quidem quæ res malos Principes faciat. Iam primum nimia licentia; Deinde rerum Copia, Amici præterea improbi, Satellites detestandi, Eunuchi auarissimi, Aulici, vel stulti, vel detestabiles, & (quod negari non potest) rerum publicarum ignorantia.* Non placet ordo ille & dispositio Vopisci, facilior & apertior, ni me fallit animus, via & ratio à nobis proposita. Nemini enim dubium esse potest Principem suam non aliunde potestatem metiri solere, quàm sui status opibus & rerum copia, necnon subditorum obsequio, quæ omnia si ad votum habeat, quam arduum & difficile vt illa summa potestas æquissimis iustitiæ repagulis coërceri possit. Leui momento & adhibito Græculo flatu (sic adulationem vocat Augustinus Epistola 56.) in abusum potestatis degenerat. Antoninus apud Herodianum lib. 1. perdifficile existere ait, cùm quis potentiam obsecundantem habet, moderari sibi, & veluti frænos suis imponere cupiditatibus. De ipsa Potestate dicamus, non enim de Copia controuersia est. Quid de illa potestate alij sentiant ac Principi suggerãt, explicabimus postea, cùm de Principis ingenio ab aliis deprauato disseremus. Principem supra cæteros mortales non tantùm sese efferentem, sed Deum iactantem se-

ſpectemus, quod primum & præcipuum eſt Idololatriæ politicæ caput. Daniel c. 3. Nabuchodonoſor Rex Babyloniorum Coloſſum ingentem inſtruit, quem non alium extitiſſe quàm eiuſdem imaginem & ſtatuam mihi facilè perſuadeo, cui ſacrificare ac diuinos honores tribuere, ſuos omnes ſubditos iuſſit, nam id ſibi viuo videntique arrogare, qui reliquus erat in eo pudor non ſinebat. Malebat itaque ſe pro Deo in ſtatua huiuſmodi coli & adorari. Tacitè id Scriptura inſinuare videtur, cùm tanto ille furore exarſiſſe dicitur, vbi renunciatum eſt Hebræos tres, Sidrach, Miſach & Abdenago, Idololatricum & profanum iſtius ſimulachri cultum conſtanter & generosè auerſari, ac tum demum lata in eos capitali ſententia, in has voces blaſphemas & impias prorupiſſe. *Quis eſt Deus qui eripiet vos de manu mea?* Apertè id exponit Seuerus Sulpitius lib. 2. Hiſtoriæ ſacræ, Nabuchodonoſor elatus rebus ſecundis, ſtatuam ſibi auream immenſæ magnitudinis poſuit, adorarique eam vt ſacram effigiem præcepit. Nec alia certè ratione dementatus videtur Nabuchodonoſor, vt etiã explicat Iſidorus Peluſiota, li. 2. Epiſtola 177. ad Theodotum Presbyterum. Propter ingentem potentiam, & quia inuicto robore pollere regnum ſuum exiſtimabat Rex ille barbarus in ſuperbiam atque inſolentiam prolapſus eſt, adeo vt ſe humanos terminos exceſſiſſe & di-

uinitatis fastigium attigisse putaret. Sed obiter emergentem ex ista narratione scrupulum quidni eximam. Vni Danieli horum trium Iudæorum contribuli, socio atque adeo pietatis magistro cur pepercit Rex Assyrius, nec enim Danielis alia mens, alia & discrepans sententia & vno nomine religio ab iis tribus. Soluit nodum Isidorus idem lib. 1. Epistola 19. Diuino consilio & prouidentia istud contigit, ne impij & Idololatræ qui aderant, *tetros vndantis incendij globos* (vt loquitur Zeno Veronensis Sermone 1. de Daniele & tribus pueris) penitus oppressos, contra vero *irroratum caminum, & blandientes flammas, roscidos pueros lambere visas*, (quæ verba sunt Zenonis) Dei ipsius summi quem indicarat ipse Daniel, nomini adscriberent. Hæc enim apud Babylonios vigebat opinio, nempè Danielis Deum, si duntaxat eius nomen pronunciaretur, res admirandas perpetrare; Danielem facillimè id præstare posse apud omnes in confesso erat, quem res planè obscuras & arcanas Regi ipsi aperientem audierant. At quis tandem fuerit ementitus ille Deus Nabuchodonosor, Sulpitio Seuero suo indicat S. Paulinus Epistola 4. siquidem *Regi Assyrio in solitudinem feritatémque damnato, luctuosa concretio Capitis intonsi, in iubam leonis horruit, vt etiam corporis specie transiret in belluam, qui non solùm à Regnis suis sed etiam à sensibus exsularet humanis, coma tristi, leonem; vncis vnguibus, vultu-*

rem; sensu & pabulo, bouem referens, ne vnius tantùm belluæ similitudinem ferret in pœnis, qui multarum similis fuisset in moribus. Intellecto tamen tandem Deo & sensu reformatur & Regno. Romanos Imperatores Ethnicos nonnullos, Dei nomen & existimationem apud suos ambitiosè consectatos fuisse, vulgare est. Dicam alio loco quid illis fœda quadam adulatione tributum à suis, quamquam ipsi illud aut neglexerint, aut non postularint. Sed Imperatores Christianos vel Diuinitatis, vel Numinis appellationem sibi adrogasse quis ferat? *Nostram Diuinitatem* dixere Imperatores Theodosius & Valentinianus l. 3. Cod. de Summ. Trinit. Eadem lege, *Nostrum diuinum præceptum*. Et apertè. *Nostrum Numen*, seipsos innuendo, vsurpant Imperatores Honorius & Theodosius l. 8. & l. 11. Cod. de sacrosanctis Eccles. Theodosius Imp. *Suum Numen* vocat, Cod. Theod. l. 11. tit. 1. l. 33. Idem habetur l. 8. Cod. de legib. & Constit. *Cæleste oraculum* nominant Imperat. Iussionem suam, l. 10. Cod. de Sacrosanct. Eccles. vt & *Sacrum oraculum*, l. 5. Cod. si contra ius, vel vtilit. public. Nec alio sensu *Diuinum verbũ suum*, appellant l. 2. Cod. de mandat. Princip. Amulinus Proconsul Africæ, Epistola ad Constantinum Magnum, *Scripta Cœlestia Maiestatis vestræ accepta atque adorata* dixit apud B. Augustinum Epist. 68. vt *adorandum rescriptum* Imperatoris, Curopalates lib. 2. Iuris, Græco. Ro-

mani, in Nouella Alexij Comneni. Quis non meram Idololatriam expressam aduertat l. 5. Cod. de diuers. rescript. quæ est Imperatorum Valentiniani, Theodosij & Arcadij, alioquin piorum Principum, *Sacrilegij instar est, super quibuscumque administrationibus, vel dignitatibus promulgandis, diuinis obuiare beneficiis*. Quid l. 10. Cod. de legib. & Constitut. iis verbis: *Omnes legibus regantur, etiamsi ad Diuinam domum pertineant*. Innuunt autem Imperatoriam familiam. Eodem pacto Nouellæ Theodos. tit. 21. Inscriptio. Quin & in subscribendis rescriptis, vel mandatis adhibeant formulam *Manu Diuina*. Nouell. Theodosij tit. 25. Idem Nouella Maioriani. Et miramur dum hæc legimus in Nouella Anthemij A. tit. 1. *Iulia quædam preces nostris fundit altaribus*. Sunt alia id genus quam plurima in iure quæ præstat omittere, & vnico absoluam Iuliani Antecessoris Constantinopolitani loco, in fine Nouellarum, quas Latinas fecit, Constitutione 128. In eadem Constitutione, *finiuntur Nouellæ Constitutiones quæ post Codicem Diuini Numinis Iustiniani promulgatæ sunt*. Quin & Statuis ac Imaginibus Imperatorum diuinos honores adtributos, res est satis nota; vno vel altero scriptorum historiæ testimonio contentus. Spartiano in Caracalla: Damnati sunt eo tempore qui vrinam in eo loco fecerunt vbi Statuæ aut Imagines erant Principis. Dio libro vltimo historiæ narrat

Claudium Imperatorem, cum spectaculis meridianis innumeros seruos, herorum suorum, sub Tiberio & Caligula, delatores, gladiatorio certamine sese mutuò conficere iussisset, & quidem eo loco vbi Augusti statua erat, illam aut transferri, aut velari mandasse, quoniam Statuã ipsam tot cædium aspectu, non secus atque atrocis alicuius sceleris visu contaminari crederet, quæ omnium erat in illa profana & superstitiosa religione sententia. Apud Suetonium in Tiberio c. 26. Statuas & Imagines suas non inter simulachra Deorum, sed duntaxat inter ornamenta vrbium collocari permisit Tiberius ipse A. Nescio an moderatione id factũ fuisse credam, quod nõ existimo, qui eius tectum & obscurum ingenium describit Tacitus non vno loco; & Dio. Religioso cultu id curasse quis arbitretur, cùm circa Deos ac religiones negligentior existeret, vt idem Suetonius refert c. 69. Perplacet magis Theodosij pietas, & ea quidem sincera quam testatam reliquit l. 2. Cod. de statuis & Imaginibus, sed quoniam lex ipsa amplior extat in Cod. Theodosiano l. 15. tit. 4. ex eo describere placuit. *Si quando nostræ Statuæ, vel Imagines eriguntur, seu diebus, vt adsolet, festis, siue communibus, adsit Iudex, sine adorationis ambitioso fastigio (aliàs, fastidio) vt ornamentum diei, vel loco & nostræ recordationi, sui probet accessisse præsentiam. Ludis quoque simulachra proposita tantum in animis concurrentum, mentisque*

secretis nostrum Numen & laudes vigere demonstrent. Excedens cultura hominum dignitatem, supremo Numini reseruetur. Verè Christiano Principe digna vox. Quamquam non bene consentire cum superioribus nonnullis vocibus dixerim, ecquid enim Nostrum Numen dixit Imperator, qui postea *Supernum Numen* veneratur, nisi quædam terrena numina constituat, quibus adnumerentur ipsi Imperatores. Et vereor ne tot Numinum species ab imperitis hinc excogitentur, quot Dæmonum species apud Iamblicum, Psellum & cæteros harum rerum scriptores. Sed quod legi modo allatæ illustrandæ plurimum conducere videtur, obseruandum est etiam sub Christianis Imperatoribus, illorum Imagines ad Ciuitates & prouincias Imperij Romani mitti solitas, quas obuij excipiebant populi, cum Cereis & incensis, non ceram perfusam tabulam, sed Imperatorem honorãtes, vt habetur Concilio Nicæno Secundo. Minutius Fœlix in Octauio, hæc omnia ita complexus est, *sic eorum (Principum) Numen inuocant, ad imagines supplicant, Genium idest Dæmonem eius implorant, & est eis tutius per Iouis genium peierare quàm Regis.* Quod addit Minutius Ethnicos per genium Imperatoris iurare solitos, negat Tertullianus Apologetici cap. 32. Christianos iurare per Genios Cæsarum, sed per salutem ipsorum (Cæsarum) quæ est augustior omnibus Geniis, qui nihil aliud sunt

quàm dæmones, & diminutiua voce, dæmonia. Meritò hanc impietatem auersati sunt Christiani veteres; nam auctore B. Ambrosio Epist. 30. *quid est iurare, nisi eius, quem testare fidei tuæ præsulem, diuinam potentiam confiteri.* Et Tertulliano lib. de Idololatria, *Quis enim per quos deierat non honorat?* At per salutem Imperatorum iurabant, quod ab illo per Genios Cæsarum iurandi ritu parum distare cuipiam videbitur, imò maximè, de qua re aliàs si Deus dederit; institutam repeto disputationem; Imperatores, suos parētes aut præcessores, Diuos vocabant, quod vulgus litteratorū non ignorat. Diui agnominationē, vt dicam quod sentio, vni Deo conuenire, germano vocis significato, plane contendo; communi & vulgari Latinè loquentiū vsu, vix ante sæculum istud, attributam iis video qui sanctitatis ac beatitatis suæ certissima & viui & mortui argumenta dederunt. Longolij aut alterius persimilis Ciceroniani scriptoris delicatum fastidium nihil moror, cui *Sancti vel Beati* vox palato non arridebat, ac nescio quid barbari sapiebat. Diuos & Diuas prophanis scriptorib⁹ nihil aliud quā Deos & Deas significare certissimum est. Diuus Apollo, Diua Minerua, Diua Venus & similes locutiones quoties occurrunt, & nullus, nisi qui à litteris humanioribus plane alienus, id negarit. De qua re libro primo eorum qui emētito Caroli nomine, de imaginibus circunfe-

runtur, c. 3. Quinetiam Christiani Veteres multùm diúque dubitarunt an Imperatores appellare deberent *Dominos*, siquidem auctore Tertulliano Apologetici c. 34. *Dominus* est Dei cognomen; sed isto metu ingeniosè illos liberat Septimius ipse Florens iis verbis: *Dicam planè Imperatorem Dominum, sed more communi, sed quando non cogor vt Dominum Dei vice dicam.* Quidni forsã à Christianis postea excogitatũ fuit idcirco, vt qui seu in Ecclesia, seu in Republica, dignitatis & auctoritatis fastigio supra cæteros mortales eminerent, *Domni* diminutione quadam vocarentur, quasi supremo Domino, hoc est Deo Opt. Max. inferiores, attamen aliquã Diuinæ Maiestatis & prouidentiæ imaginẽ præ se ferrent. Sulpitius Seuerus lib. 2. Historiæ Sacræ vniuersim ista de Regibus dixit, *stultitia Regum omnium, qui sibi Diuina vendicant.* Non probè, non verè, vt ego arbitror, nec enim omnes Caligulis aut Domitionis, paucisitẽ aliis persimiles, extitisse credẽdum est. Ac quamquam posterioribus temporibus, quæ non vidit Seuerus, Numinis & Diuinitatis suæ appellationẽ sæpius obtrudant, benignè tamen id explicari posse nemo nescit; Et ne quid à me hactenus in Principes aut asperius aut durius dictum esse putet quispiam, vbi de summæ illius potestatis moderatione agendum erit, qualis veneratio & honos tribuendus sit Principibus apertissimè demon-

ſtrabo. Satis mihi viſum fuit Idololatriæ iſtius Politicæ fontem originémque indicare, quam ab ipſis Principibus primo loco repetendam eſſe, ſuperiora facilè comprobant.

CAPVT. II.

Idololatria politica ab adulatione.

PRINCIPI non dubia, non obſcura peſtis externa ingruit, ADVLATIO, ſecunda Idololatriæ iſtius politicæ ſcaturigo; Malum iſtud nec vnius generis, nec vnius formæ, vt poſtmodum explicabimus, cuius teterrimas voces quas apud Principes exhalet, primum audiamus. Omnia Principi licere, honeſta, turpia, æqua, iniqua, innoxia, noxia, ſalutaria, pernicioſa. Calpurnio Flacco declamat. 16. Regis oratio eſt, *libuit & licuit*. Sic Philippus Auguſtus Francorum Rex Epiſtola ad Cardinales Curiæ, Principibus nonnullis id ſibi perſuaſum ait, *Vt quod libet liceat, quod liceat poſſint, quod poſſint audeant, quod audeant faciant*. Affine huic ſententiæ eſt quod habet Iuo Carnotenſis Epiſtola 12. loquens de Eccleſia Dei, *In qua quilibet quodlibet audet, & quod audet facit, & quod facit impunitum tranſit*. At Memmius apud Saluſtium Iugurthino, c. 31. pronunciat, *impunè quidlibet facere, id eſt Regem eſſe*. Plinij certè ea

vox est Panegyrico ad Traianum Imperat. *fœlicitatis est quantum velis posse, Magnitudinis est velle quantum possis*. Nec alio sensu id Mamertini Panegyrico ad Iulianum A. *Magnitudinem fortunæ suæ Imperator qui mentitur, ignorat.* Neronis ea vox, Suetonio c. 37. cùm negauit *quemquam Principum scisse quid sibi liceret.* Pergit adulatio, omnia subditorũ bona Principis esse propria. Etiam addat, si hoc verum sit, necessariò consequi, subditos nec proprium, nec dominium habere, nec possidere posse; quin & apud eos nullam Matrimonij honestissimam copulam aut censeri, aut reperiri, sed nescio quod contubernium, à quo qui contubernalem abduxerit, officiosè tantùm, & quadam aliorum patiendi necessitate, fecisse videatur; vno nomine subditos cuipiam mortalitati obnoxios & pro nullis habendos, vt de seruis explicant Iurisconsulti. Domitiani æuo ista sunt ferenda, ille siquidem apud Plinium, in Panegyrico Traiani, exturbatis prioribus Dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum, immensa possessione circumueniebat, nec vnius oculis flumina, fontes, maria deseruiebant. Et quid Cæsar non suum videat? Eò spectat quod de eodem dixit Iuuenalis, Sat. 4.

Quicquid conspicuum pulcrúmque ex æquore toto
Res fisci est vbicumque natat. -- Sed iis & superioribus cautiones adhibebimus, capite quinto. Istiusmodi vocibus permotus Princeps

ceps iam Cœlum meditatur, & quæ sub Cœlo sunt longè infra cogitationem suam posita esse arbitratur. Potestatem suam non iisdem, quibus orbis solet, terminis circunscribi posse putat. Iam se Deum fingit, iam aperta suorum adulatione Deus audit. Actor. 12. Statuto die Herodes (Agrippa) vestitus veste Regia sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos, Populus autem acclamabat, *Dei voces non hominis.* Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eò quod non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expirauit. Sic Pacatus Drepanius Panegyrico ad Theodosium Magnum, illum contuens *fidem constare nescimus auditis, Deum dedit Hispania quē videmus*. Paulò pòst vbi de elegāti anima quæ nōnisi persimili corpori indatur, agit, *Parcam*, inquit, *arcanum cœleste rimari, tibi istud soli pateat, Imperator, cum Deo consorte secretum.* Quæ sequuntur, eiusdem palpi sed plane impij, *Illud dicam quod intellexisse hominem & dixisse fas ēst, talem esse debere (Imperatorem) qui à gentibus adoratur, cui toto orbe terrarum priuata vel publica vota redduntur, à quo petit nauigaturus serenum, peregrinaturus reditum, pugnaturus auspicium.* At plane execrandum istud, cùm ait Deum participem esse Maiestatis Imperatoriæ. Eiusdem gustus sunt ista à Nazario prolata, Panegyrico ad Constantium A. *Existimare de Principibus nemini fas est. Nam & in vestibulo suo inquirentem repellit obiecta veneratio, & si qui pro-*

pius adierunt quod oculis in Solem se contendentibus euenit, præstricta acie, videndi facultate caruerunt; En diuinum aliquod Numen adumbratum. Etsi hæc vtcumque ferenda sint, at quis æquo animo de homine mortali illa pronunciari patiatur, quæ de Imperatore suo profert incertus auctor Panegyrici, dicti Constantino Constantij filio, *Cuius (Imperatoris) tam pulchra forma est quam certa Diuinitas.* Nec discrepat illud Ennodij Ticinensis Panegyrico ad Theodericum Regem Gothorum. *Inter Deos agnouisse proximè qui præstitit, reddidisse est beneficium,* De Rege illud dictum. At Imperatores Diuos multis postea sæculis appellatos quis ignorat. Syluester 2. P. R. antea Gerbertus, Epist. 90. Diuum Augustũ, Othonem 3. discipulum suum, nominat. Et Epist. 154. Diuinã Maiestatem vestram vocitat, ad eum scribẽs. Græcam adulationem dixit Tacitus lib. 3. quippe quæ huic genti, naturali quodam malo, insita & velut ingenita existat, quod à variis Scriptoribus proditum, ab ea profecta esse, quæ habet Themistius Græcus homo non vna oratione, nemo idcirco ista miretur, Oratione prima ad Constantinum pro gratiarum actione, Imperatoris vel solus nutus ad fœlicitatem vel salutem abunde sufficit. Scio sacram Scripturam ab ea sententia non abludere: at supra hominum conditionem ista esse accipienda, declarat ipse Themistius, oratione secunda sequen-

te, cùm Constantinopoli sacra Imperatoris Constantij ordinari & peragi scribat, nõ secus ac Iouis vel Apollinis apud Delphos. Exponit postea quæ illa sint, inter cætera, festos dies in honorẽ Imperatoris institutos, quibus Ciues Constantinopolitani in adyta conueniant, religiosis & sacris vestibus amicti: Et aliquantũ postea Constantiũ Imperatorẽ ab iisdem Ciuibus nõ alia ratione quàm Deum Immortalẽ, suffitibus & donariis honorandum. Quid mirum igitur si oratione sexta, Valentinianum secundum A. Diuinissimum Regem vocet. B. Augustinus lib. 10. de Ciuitate Dei c. 4. Impietatem illam sic perstringit. *Multa de cultu Diuino vsurpata sunt, quæ honorib. deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamẽ vt quibus ea deferuntur, homines haberentur qui dicũtur colendi & venerandi, si autem eis multum additur & adorandi.* Tradunt lolliginem piscem, nigrũ niueo portare in corpore virus, non aliter adulatio, specie quidẽ blanda & comis, supra quàm credi possit Principibus ipsis potissimum exitiosa & pestifera deprehenditur. Sed quoniam qui adulandi artem apud Principes profitentur, non sunt vnius eiusdemque generis, nec eodem collimant, singula quæque explicemus. Sunt tenuiores, sunt supra vulgus, ac denique alij Summates existunt, qui omnem operam & studium in assentando collocant; sed horum omnium aliqui nonnisi de augen-

da re familiari & parandis opibus cogitant, alij ambitione ducuntur, & dignitates atque honores expetunt. Quanta pernicies ab vtrisque Principi impendeat, demonstrabimus Capite Septimo. Vniuersim quomodo ab assentatoribus Princeps obsideatur, videamus. Næ illi falluntur qui Principes acerbè nimium insectari solent quod adulatoribus tam libenter, tam sæpe delectẽtur; est enim à natura profecta eiuscemodi imbecillitas, tum ab illa eximia potestate qua cæteris excellunt, addo & aulam Principum ita esse compositam, vt qui in ea versantur assiduè, vix alium quàm placendi spiritum aspirent. In primis malum hoc nobis omnibus inditum & insitum esse, imo innatum nemo sanus negabit. B. Hieronymi ea sentẽtia est Epist. 22. ad Eustochium. *Naturali ducimur malo, adulatoribus nostris libenter fauemus, & quamquam nos respondeamus indignos & calidus rubor ora perfundat, tamen ad laudem suam intrinsecus anima lætatur.* Non aliter Ioannes ille Carnotensis Episcopus in elegantissimo illo centone Policratici l.3. c.4. *Populum qui sibi credat habent assẽtatores, qui de se magis alienæ linguæ acquiescat quàm propriæ iudicio cõscientiæ, dum seipsum quilibet extra se quærit & nosse dedignatur, quam sit sibi curta supellex. Nil enim quod credere de se non possit cùm laudatur non modò Diis æqua potestas, sed quæcunque anima de fermento superbiæ intumescit.* Imitatus est Senecã vir sanctissimus & ille

alter, siquidem Præfatione lib. 4. naturalium quæst. his cõsentanea refert. *Habent*, inquit, *hoc in se naturale blanditiæ etiam cùm reiiciuntur placent, sæpe exclusæ nouissimè recipiuntur*. Ita Petrus Blesensis Epist. 77. *Illud etiam apud Palatinos plurimũ promouet conditionis adulatoriæ sortem, quod etsi non omnes laudem appetant, nemo tamen renuit aut contemnit oblatam*. Crispus Passienus apud Senecã loco citato dicebat nos adulationi opponere non claudere ostium, quemadmodũ opponi amicæ solet quæ si impulit grata est, gratior si effregit. Præterea verò summa illa Principis potestas magna & obuia adulandi illecebra. Quotus enim quisque est qui in communi hominum luce & cõsortio versatur, qui sibi, propinquis & amicis prospicere non expetat. Placent mihi qui in aula versentur, si crebrò illud Principi instillẽt, quod est elegantèr à Pacato Drepanio dictum, Panegyrico ad Theodosiũ. *Nullam maiorem esse Principũ fœlicitatem, quàm fecisse fœlicem & intercessisse inopiæ & fortunam vicisse & dedisse homini nouum fatum*. Addo, benè merito, & bonis artibus, nec citra modum. Plinius Panegyrico ad Traianum, postremum hoc designat cùm ait, *præcipuum esse iudiciũ non magni Principis magnos libertos*. Ac quanquã apud Tacitum l. 5. Annal. 11. Terentius eques Romanus de amicitia Seiani ita se purget apud Tiberium Imperatorem, *Non est nostrum æstimare quẽ supra cœteros & quibus de causis extollas, Tibi sum-*

mum rerum iudicium Dij dedere, nobis obsequij gloria relicta est: Sed nouerat ille Tiberium, hoc est occulti & subdoli ingenij Principem, imo sæuissimum & immanissimum, sub quo damnatorum, illius iussu, corpora cremare, sepelire vel attingere non licebat, quin & necatos lugere vetitũ, & capitale ac planè tum interciderat sortis humanæ commercium, vi metus, quantumque sæuitia gliscerct miseratio arcebatur, vt præclarè dixit Tacitus, lib. 5. Annal. Ad institutum redeo, Principem prouidum, sagacem, sapientem & perhumanum specto, non Claudium Cæsarem, cui non iudicium, non odium erat nisi indita & iussa, vt ait Tacitus Annali 12. Sæpius Princeps illa Galbæ Imperatoris ad Pisonem, quẽ successorẽ designauerat, verba cogitet. Cæteri libẽtius cum fortuna nostra quã nobiscum loquuntur. Aulæ & eorum qui, vt veteres loquuntur, in Comitatu Principis versantur, conditio ista est. Siquidem Clemente Alexandrino auctore lib. 2. Pædagogi, in Regiis seu aulis Regum est vana honesti opinio, inanis gloriæ ambitio, error & adulatio. Venustissimè totum hoc vno verbo expressit B. Chrysostom. Homil. 21. in Epistolam ad Ephesios, cùm scribit, aulam Regiam refertam esse hydropicis seu inflatis & tumidis. Non esset profecto magnopere dolendum, si solos ista vexaret hydropisis aulica, si ambitionis tumore, vel habendi cupiditate distentos, impunè

& innoxiè cum Principe & aliis versari scire-mus, sed contagione malum excrescere, nimis notum. Quid enim non moliuntur apud Principem, vt ab eo quod sibi iudicāt profuturum extorqueant. Vnica illis ratio eáque præcipua, quiduis efficiendi, proiecta assentatio: Quos idcirco deprehensos à se longe amandare debet Princeps, imo potius coërcere. Dio, oratione tertia de Regno, adulatores eiuscemodi persimiles esse contendit iis qui probam monetam adulterare soleant. At qui mensuram circuli exterioris adroserit vt ponderis minuat quantitatem, vel figuratum solidum adultera imitatione in vendendo subiecerit, capitali pœna afficiendus est, Constantini lege Cod. Theodos. lib. 9. Titul. 21. l. vnica. Quin & idem Dio illos assentatores cum falsis testibus componit, quos tot leges seuerissimè damnāt. Hinc verissima illorum comprobatur sententia, qui palpones istos Principum, homines fluxæ & dubiæ fidei esse dictitant. Infidelitatis notam illis eleganter adspergit pereruditus iste Carnotensis Episcopus, Policratici lib. 3. c. 4. *Quid verò*, inquit, *infidelius quàm eum cui fidem debeas, circumuenire verborum blanditiis, ludibrio habitus, gestus transfiguratione & totius vanitatis lenocinio excæcatum, in sordes vitiorum impellere & præcipitationis abyssum:* Et libri eiusdem c. 6. *Non manet fides incolumis vbi aliud agitur, & aliud simulatur, præsertim animo & voluntate nocendi.* At is

ſcopus eſt eorum qui Principi aſſentantur, vt diſertè explicat Epiſcopus ille, de quo mox diximus, lib. 3. c. 10. *Sicut finis Oratoris eſt perſuaſiſſe dictione, Medici curaſſe medicina, ſic adulatoris finis eſt ſuauiloquio decepiſſe. Verum. Non eſt in medico ſemper releuetur vt æger, & finem ſuum qui in altero eſt Orator non ſemper aſſequitur, ſic adulator quidem non ſemper decipit aut de amico triumphat, ſine tamen ſuo non deſtituitur, ſi ex contingentibus nihil omiſerit.* Quod autem ſimulationem adulatoribus auctor hic ſuperius adtribuit, id propterea facit quod conſtanter defendat aſſentatores maximam cum hiſtrionibus conſenſionem habere. *Nam qui vultum*, inquit, *induit alienum, & varias affectuum alternat facere, incolumitati ſenſuum inſidias parat, & Sordidus auriculis alienas colligit eſcas: Et ſi hiſtrionem verbo diffiteatur eum moribus & turpitudine confitetur. Quod aſſentatoris proprium eſt, qui ad alterius viuit nutum, & antequam ſuum proferat iudicium: de ſingulis expectat alienum: nam hominum mentes explorat, prætentat voluntatem, vt cui rei volueris ſenſus accommodet, vt gratiam illius cum quo agitur fraudulenter ſurripiat. At Hiſtrionem eſſe vel Mimum infamiam ingerit his quos à tanto abiectionis opprobrio naturæ vel perſonæ dignitas videtur excepiſſe.* Ex iis quæ in Principum adulatores à probis Scriptoribus pronunciata ſunt, nobilis emergit quæſtio, An Eccleſiaſticis viris, & tutum ſit, & ſuo ordini conſentaneum, in aulis Regum verſari.

De Episcopis, Petrus Blesensis epistola 84. *Non est nouum*, ait, *quod Regum consiliis intersint Episcopi. Sicut enim honestate & sapientia cæteros antecedunt, sic expeditiores & efficaciores in Reipublicæ administratione cẽsentur.* Postea, *Nisi familiares & cõsiliarij Regis essent Episcopi supra dorsum Ecclesiæ fabricarent hodie peccatores, & immaniter & intolerabiliter opprimeret Clerum præsumptio Laicalis. Nunc autem si quid in Ecclesiæ attentatur iniuriam auctoritate Pontificali corripitur. Aut si ad hoc Ecclesiastica censura non sufficit, spiritualis gladij defectus Ciuili suppletur, & ad eorum arbitrium Principalis animaduersio exercetur. Si quandoque, vt fieri solet, aduersus insontes Regis indignatio vehementius excandescit, Episcoporum precibus temperatur. Istis mediantibus mãsuescit circa simplices Iudiciarius rigor, admittitur clamor pauperũ, Ecclesiarum dignitas erigitur, releuatur pauperum indigentia, firmatur in Clero libertas, pax in populis.* Et Epistola 150. loquẽs de Clericis. *Scio quod si qui in Regiæ familiaritatis sacrariũ admittũtur multa facere possunt & dicere quibus pauperum necessitas subleuetur, foueatur religio, fiat equitas, Ecclesia dilatetur.* Ista præclara, eximia, vtilia quæ si præstentur, aulas Regum Ecclesiasticis viris abũdare nemo non expetit. Et quamquam Episcopos in aula versari ea lege & cõditione probat Blesensis, attamen addit quod præcipuum est. *Isti Episcopi*, de quibus præsertim loquitur, *singulis præcipuis solemnitatibus, suis intersunt Ecclesiis, vbi eleemosynarum largitione, consolatione pupil-*

lorum ac viduarum, subiectorum correctione atque aliis sanctitatis operibus redimunt dies, quos in Curia consumpserunt. At nescio quomodo Ecclesiastici, & quibus alienæ salutis sollicitudo incumbit, in aulam velut in alterum òrbem delati, vitæ prioris facilè obliuiscuntur, nouúmque viuendi genus instituere coguntur. Sed lubrica ista via & facilis ad deteriora lapsus, siquidem eodem Petro auctore Epistola 113. *Frequenter in Palatiis cõuersantur, qui mollibus & delicatis auribus Principum etiam in turpibus, blando lenocinantur applausu, ponentes ceruicalia sub capite, & plumaria sub omni cubito manus. Vix inuenitur in Curiis qui non vendat oleum, qui caput peccatoris oleo nõ impinguet.* Epistola 77. *Illi soli ad Magnatum gratiam admittuntur, qui palpant blanditiis & aures famæ bibulas, calice Babylonis inebriãt. Ampliant eos beneficiis quos torquere debuerant, & à præsumptione adulandi suppliciis deterrere.* Paulò acrius & valde stomachosè aduersus Monachum qui in aulam se contulerat, & huic se se addixerat, ista scribit Epistola 108. *Factus es de numero locustarum, quarum potestas in linguis tota est & in caudis, socius eorũ quorum os plenum est amaritudine & dolo, sed caudæ eorum caudæ vulpium, quibus Sanson alligauit incendium, quorũ finis interitus, quorum pœna ignis & vermis. Qui os tuum Euangelio consecraueras, nunc illud venenis detractionum, & adulationum spurcitiis dehonestas. Nimirum prælegisti habitare cum ranis quæ sunt in penetralibus Regum, & inter aulicos simulachrum re-*

ligionis adumbratè prætendens, Magnatũ gratiam in magno discrimine animæ tuæ & proprij corporis afflictione venaris. Vno verbo dicere potuit, Vita Curialis mors est animæ, vt ipse scripsit Epistola 14. atque cum vario ambitionis & cupiditatis æstu aliquãdiu impulsus, nõ sine voluptate & rerum suarum incremento in aula Hẽrici secundi Angliæ Regis versatus esset, tandẽ ad se rediens non minimam salutis iacturam fecisse, & liberè & ex animo conqueritur. Ac quoniam multus est in iis commemorandis, illud vnum ex eius ad Deum fusa oratione subiiciam: *Dimitte quæso me adhuc vt plangã paululum dolorem meum, ne reuertar in Curiam laboriosam & opertam mortis caligine, vbi vmbra mortis est & nullus ordo.* Concludit hoc pacto. *Licet obsequiũ & reuerentiam debeamus Principibus, & maxime Regi tanquam præcellenti, tamen nostræ professionis homines efficacius possent in Ecclesiis deseruire Principibus, quam in Castris. Simpliciores equidem & qui minus in Diuina pagina sunt eruditi, si in obsequio Regiæ Maiestatis militare proponunt, non arbitror hoc absurdũ. Porro in sacris ordinib. constitutus, & in diuino eloquio pollẽs, qui iam tenetur fontes suos deriuare foras, talentumq. sibi creditũ cum lucro ad domũ reportare omnino inexcusabilis est, si Curialibus vinculis se innectit.* Epistola 150. nonnihil de sua asperitate remittit, sed cautione adhibita iis verbis. *Non solum toleranda, sed desiderãda est plerũque cum Principibus conuersatio Clericorum. Legimus quidem Sa-*

cerdotes & Prophetas frequentiam & familiaritatem cum Regibus habuisse. Tunc enim salubriter disponitur vita Regum, cùm Religiosorum hortamenta sectatur, & ducuntur consilio sapientum. Verumtamen licet Episcopos & alios qui curam in se gregis Dominici susceperunt, Regum consiliis frequenter expediat interesse, sua interest ne ministerium vigilantiæ pastoralis euacuent, sed sint in conspectu Regum suæ conditionis memores, & Petri nauiculam cui præsunt, inter tempestuosos fluctus Curiæ non relinquant. Sed institutam de adulatoribus Principum qui illis Diuinitatem adtribuunt, repeto disputationẽ & absoluo. Optandum esse vt Reges & Principes suis Prætoriis, imò & larariis sententiam illam litteris aureis describendam curent. Plures Principes adulatio perdidit, quàm hostis licet infestissimus & sæuissimus. Post subactum Orientem Alexander ille Magnus, vix se mortalem & cæteris hominibus moriendi necessitate persimilem cogitabat, mirum in modum expetebat pro Deo haberi: Et teste Curtio lib. 8. *Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum Regum, quorum opes sæpius assentatio quam hostis euertit.* Iulianus A. in Misopogone, Principum naturâ optimam à proximis deprauari ait, siquidẽ teste Seneca, Epistola 7. *malignus comes quamuis cordato & simplici rubiginem suam affricat.*

CAPVT III.

Idololatria à corruptela Sæculi, à gentis vitio.

IDOLOLATRIAM illam politicam ſeu cultum noménque Dei, Principibus tributum, poteſtatis abuſu, aut proximorum adulatione, mirum in modum auxit vulgi licentia, vel metu, vel ipſius aſſentationis malo, quod latiſſimè ſeſe diffundere ſolet, & populus ipſe aulæ vitia imitatur lubens. Tertia iſta eſt origo eiuſmodi Idololatriæ, ſiue à ſæculi corruptela illam repetas, aut nonnumquam à domeſtico gentis alicuius vitio. Singula expendamus. Idololatriæ originem arceſſit Minutius Fœlix in Octauio, ex cultu Regum defunctorum; *Dum Reges*, inquit, *ſuos colunt religiosè, dum defunctos eos deſiderant in Imaginibus videre, dum geſtiunt eorum memorias inſtantius detinere, Sacra facta ſunt quæ fuerant aſſumpta ſolatia.* Sed ab iis vita functis ad viuos videntéſque error facilè peruenit, id præſertim agentibus Tyrannis, vt iſto Religionis metu, ſuę vitæ ſibíque conſulerent ac proſpicerent. Quis enim niſi planè impius in Deum non eſt bene affectus, quis reluctatur, quis obloquitur, quis de eo malè ſentir, niſi inteſtabilis & conſceleratus. At ſibi ſacra

fieri, victimas immolari, thure supplicari, nimis putidum atque insolens videbatur. Itaque Statuis & Imaginibus ista deferri, sibíque Diuinitatis existimationem apud populum comparari eo ritu voluerunt. Ista firmari videntur, Sapientiæ c. 14. *Tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos in palam homines honorare non poterant, propter hoc quod longe essent, e longinquo figura eorum allata, euidentem Imaginem Regis, quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui aberat tamquam præsentem colerent sua sollicitudine.* Eò spectare credo illud. *Primus in orbe Deos, fecit timor.* Minutius Fœlix in Octauio, *Etiam principib. & Regibus non vt magnis & electis viris, sicut fas est, turpiter adulatio fassa blanditur. Et cum præclaro viro honor vberius & optimo amor dulcius præbeatur, sic eorum Numen inuocant, ad Imagines supplicant, Genium idest Dæmonem eius implorant, & est tutius per Iouis Genium peierare quàm Regis.* Apud eumdẽ. Aegyptij hominem sibi quem colunt eligunt, illum vnum propitiant, illum de omnibus cõsulunt, illi victimas cædunt: Et ille qui cæteris Deus, sibi certè homo est velit nolit. Romani amissa libertate, cùm vnius imperio regerentur, quàm proni & faciles in assignãda suis Imperatoribus Diuinitate. Romanus omnis adulatione corrumpitur aut corrumpit, ait Carnotensis Episcopus Policratici lib. 3. c. 10. Tiberij tempora vel sola fidem faciunt, quæ Tacito auctore lib. 3. Annal. adeò infecta & adu-

latione sordida fuere, vt non modò primores Ciuitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat, sed omnes Consulares, magna pars eorũ qui Prætura functi, multíque etiam Pedarij senatores, certatim exurgerent, fœdáque & nimia censerent, cuiusmodi erant illa cùm diuinas illius occupationes, ipsúmque Dominum dicebant; vt refert Tacitus Annali 2. Non immeritò itaque de iis exclamauit Tiberius ipse. *O homines ad seruitutem paratos.* Quin viuo Tiberio Asiæ vrbes, damnato Lucillio Capitone, ipsius in Asia procuratore, Téplum vt Deo posuere & permissum statuere, ait Tacitus Annali 4. Sed cùm idem præstare vellent Hispani, renuit Tiberius, illud pronuncians, *Per omnes prouincias effigie Numinum sacrari, ambitiosum, superbum, & vilescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego*, inquit, *me mortalem esse & hominum officia fungi, satisque habere si locum Principem impleam.* Sed qua mente dictum istud sit à Tiberio exponit Tacitus, alij modestiam, multi quia diffideret, quidam vt degeneris animi interpretantur. Satis illi fuit se Dominum seruorum, Imperatorem militum, Principem reliquorum dicere apud Xiphilinũ ex Dione. Neroniana non attingo, impia plane tempora, quibus obiectum Thraseæ Pœto inter cœtera, illum numquam pro Cœlesti voce (Neronis) immolauisse; Poppeæam (Neronis vxorem) Diuam non credere: Seruilia item

Bareæ Sorani filia cùm curiositatis Magicæ accusata esset, quasi in salutē Principis exquisiuisset, respondit, *Nulla mihi Principis mentio nisi inter Numina*, Tacitus Annal. lib. 16. Quis crederet Senecam & sapientia & probitate illustrem, Cæsarem Polybij numen vocasse lib. de Consolat. ad Polybium c. 26. & aliis locis: at liber hic non est erecti, sed deiecti Senecæ & à grauiore fortuna perculsi, atque vno nomine exulis vitam alieno arbitrio ducentis. Numen Othonis Imp. memoratur Tacito historiarum lib. 2. Cæcilij Balbi elegans de ea re oratio ad Augustum Cæsarem, Policratici lib. 3. c. 14. Imperator Auguste, tum in multis elucet prudentia tua, quod isti nondum te omnino insanum reddiderunt, qui vt tibi applaudant, non modò Diis, sed tibi ipsi & populo iniuriā faciunt. Deorum siquidem minuunt reuerentiam quos parificant tibi, te arguunt insipientiæ, dum conditionis tuæ repugnante natura, te parem Numinibus esse persuadere præsumunt. Nota superstitionis inurunt Populum, cui mortales Deos pro immortalibus persuadent esse colendos. Video insuper aut nonnullarum gentium vitio, aut eorum opinione qui de tuenda Regum Maiestate & dignitate, nimium quantum anxij sunt & solliciti, ad idololatriam quamdam iter construi, dum cēsent Principes in abditis prætoriorum latere debere, raros aspectu: quod quid aliud est quàm illos

los pro diuino aliquo Numine haberi. Ita enim verè à Pacato Drepanio pronunciatum est, Panegyrico ad Theodosium Imp. *Principes nonnulli Maiestatem Regiam imminui & vulgari putabunt, nisi eos intra repositum Palatinæ ædis inclusos tanquam aliquod Vestale secretum, veneratio occulta consuluisset, nisi intra domesticam vmbram iacentes, solitudo prouisa & silentia latè conciliata vallassent.* Quam aculeatè morem hũc, quem Barbarum & insolentem appellat, Platonicæ philosophiæ studiosissimus Episcopus ille Cyrenensis Synesius perstringit, oratione de Regno, ad Arcadium Imperatorem, Magni illius Theodosij filium; dolétque pestem illam summo in pretio & studio habitam, temporum successioni traditam fuisse. Damnat seueriorem hanc grauitatē, qua Imperatores ipsi, palatiis penitus clausi, & à seipsis quasi obsessi, ne suorum facili congressu vilescere videantur; quî fit vt paucissima viderent & audirēt ij, à quibus rerum gerendarum prudentia & postulatur & desideratur; Atque alio loco dolet, quòd hæ circa Reges Cærimoniæ, instituì cœperint, quandoquidem ipsi lacertarum in modum, vix ad solis splendorem prodeuntium, concludantur, ac si vereantur ne homines, ipsos Principes homines esse deprehendant. Non aliter Vopiscus in Aureliano, Imperator qui domi clausus est, vera non nouit, cogitur hoc tãtùm scire quod alij loquuntur, facit Iudices quos

ſieri non-oportet, amouet à Republica quos debeat obtinere: Imperatores iſtius generis perſimiles mihi videntur maritis, qui ſolent mala domeſtica ſcire nouiſſimi, ac liberorũ & coniugũ vitia vicinis canentibus ignorare, ait B. Hieronymus Epiſtola 48. ad Sabinianum. Neſcio an à Regibus, an à conſultoribus, vel vtriſque manauit iſta ſententia, certe Apuleius eo ſæculo, libro de Deo Socratis, libere ſcripſit, *inter homines qui fortunæ munere opulẽtia elatus, & vſque ad Regni mutabilem ſuggeſtum & pendulum tribunal euectus eſt, rari aditus & longe remotis arbitris, in quibuſdam dignitatis ſuæ penetralibus degens. Parit enim conuerſatio contemptum, raritas conciliat ipſa rebus admirationem.* Comparat autem Reges cum Cœlo, in quo multa nobis inuiſa incognita, quæ ſoli intellecta, neque prompta noſcuntur. Licet autem obſeruare Imperatores eius æui morem hũc pertinaciter retinuiſſe, quod vnico Codicis Theodoſiani loco firmabo lib. 16. tit. de Epiſcopali iudicio l. 2. vbi agitur de Epiſcopis, Synodali ſententia damnatis: *Sit huiuſmodi perſonis, tenore huius legis, inlicitum Sacra noſtra adire Secreta.* Non immerito Syneſius, loco citato, morem hunc barbarum eſſe dixit, Tacitus, id comprobat, Annalium libro 2. iis verbis, loquens de Vonone, quem Parthis Regem impoſuerat Tiberius. *Prompti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes.* A Perſis, iſtud Parthos hauſiſſe, pro Imperij ſucceſ-

ſione, nemo hiſtoriæ Perſicæ gnarus inficias ibit. Perſis id vſitatum fuiſſe tam notum eſt quam cuique ſua domus, quod & Sacræ & prophanæ litteræ ſatis ſuperque oſtendunt. Leporum & venuſtatum Latij parens in milite glorioſo. Scena; hera ecchum. *Per Epiſtolam aut per nuncium quaſi Regem adiri*, dum aiunt. Regem non alium quàm Perſarum intellige, nam hic vnus & præcipuus & qui merito veteribus: Rex magnus ſimpliciter vocabatur: de qua re poſt Platonē Dio Oratione 3. de Regno. Barbarus planè Hieronymus ille Siculus Rex; de quo ita Liuius libro 24. *Contemptus omnium hominum, ſuperbæ aures, contumelioſa dicta, aditus non alieni modo, ſed tutoribus etiam difficiles.* Gothicum penitus hoc inſtitutum eſt. Theodahadus Rex Gothorum, ad Senatum Romanum, Epiſtola 13. lib. 10. Variar. Caſſiodori, *Certè munus eſt videre Principem.* Et lib. 6. in formula Comitiuæ primi ordinis. *Hoc multo præſtantius adeſſe conſpectibus Regijs.* Nollem equidem Principem tam obuium, tam facilem vt quiſque è populo, cùm volet & quoties libuerit, illum adeat, alloquatur, & importunis nugis animum Principis publica meditātem diſtrahat. Scio Plinium recta ſentire cùm in Panegyrico ſcribit hoc pacto, *Cui nihil ad augendū faſtigiū ſupereſt, hic vno modo creſcere poteſt ſi ſemper ſe ſubmittat ſecurus magnitudinis ſuæ. Et certè non ab vllo periculo fortuna Principum longius abeſt quàm humilitatis.* Atta-

men non omnino probauerim illud vt nec ista Senecæ lib. 1. de Clementia c. 13. *Princeps fœlix abundè sibi visus, si fortunam suam publicauerit, sermone affabilis, accessuque facilis, vultu qui maximè populos demeretur, amabilis:* Nec illa Pacati Drepanij de Traiano. *At noster hic omnibus spectandus offertur, nec magis communem hunc diem atque solem quam nostrum Imperatorem videri licet.* Ac verissimè subiungit, *vicinum habent permissa fastidium;* Quæ enim sequuntur vnius Traiani propria sunt, quod nunquam mirãtis expleret oculos, magis magisque visus expeteretur, & nouum dictu, præsens desideraretur. Vt priscos illos Francorum Reges quotannis semel suis magna pompa sese ostentantes non omnino laudauerim, ita Principem nimium popularem, quis pro dignitate venerabitur. Commendat Miltiadem Aemilius Probus quod in eo esset mira comitas, vt nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret. Sed vt ille alio loco scribit, Comitas non sine seueritate, neque grauitas siue facilitate spectanda est. Nolim ego in adeundo Principe omnem omnino difficultatis artem adhiberi, quod si accidat, iam nõ ipsius Principis culpa est, sed eorum qui admissionum curam habent, imo & eorum qui admitti cupiunt. Lepidè Romanorum sapientissimus lib. de breuitate vitæ c. 2. Dementissima quorumdam indignatio est. Queruntur de superiorum fastidio, quod ipsis adire volen-

tibus non vacauerint. Audet quisquã de alterius superbia queri, qui sibi ipse nunquam vacat. Stolidissima hominum natio quæ suis rebus, Principem etiam publicis curis postpositis, studere vult. Sed si verum amamus, cùm Principi otiũ sit à publica sollicitudine, quod adire non liceat, iam ipsos iniquè admissionales id efficere, palam est. Quam acerbè, quàm asperè illos insectantur Episcopus Carnotensis, Ioannes Sarisberiensis, & Petrus Blesensis. Episcopo primas partes vt par est deferam. Policratici lib. 5. c. 10. Inclementiam Cerberi omnes abhorrent. *Ego me credo vidisse ostiarios* (ij sunt admissionales) *Cerbero duriores. Apud Inferos tamen Cerberus vnus est. Quot sunt diuerticula Curialium, tot Cerberi sunt. Atrienses quoque Cerberos sustinebis, totamque familiam quæ semper aut mordet aut latrat. Omnes vero, quotquot sunt, in vno medicos audierunt, dicentes; Dum dolet accipe: facturi etiam, si sibi expedire crediderint, vt doleat quod sanum est. In vno tamen pijssimos esse miraberis, quod quærebas libenter audiunt, fouent humiliorum causas & eo vsque patrocinantur afflictis, dum exhauriunt loculos pleniorum.* Petrus Blesensis Epist. 4. non sine stomacho hæc scripsit. *Ostiarios Cameræ cõfundat Altissimus, facilè enim cuiuslibet boni viri, vultum, confusione multiplici & rubore perfundere non verentur. Euasisti terribiles virgas, si nihil dederis ostiario, nihil actum est. Si nihil attuleris ibis Homere foras. Post primum Cerberum tibi superest alius. Hor-*

ribilior Cerbero, Briareo terribilior, nequior Pigmalione; crudelior Minotauro. Quantacumque tibi mortis necessitas aut discrimen exhæredationis incumbat, non intrabis ad Regem.

CAPVT QVARTVM.

Moderatio Principis à pietate & metu Diuini Numinis.

Sallustij Crispi apud Tacitum Annali primo, sentētia ab omni honestate & æquitate aliena mihi semper visa est. Cum Posthumus Agrippa, Tiberij mandato, initio noui principatus, interfectus esset, nuncianti Centurioni factum esse quod imperasset, respondit Tiberius, neque imperasse sese & rationem facti reddendam apud Senatum. Extimuit Sallustius particeps secretorū, monuit Liuiam Tiberij matrem, *ne ipse Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad Senatum vocando; eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet quàm si vni reddatur.* Sallustius historiæ scriptor, Ciceroni æqualis, *homo nequam* vocatur à Lactantio lib. 2. Diuinarum Institution. c. 12. illius ex sorore nepotem hunc longe nequiorem arbitror. Non enim Reipublicæ parentem, non tutorem, non publicæ salutis vindicem, sed Tiberium, hoc est sæuissimū & truculentissi-

mum tyrannũ nobis ob oculos ponit. Neque vero is ſum qui penes populum ſummam rerũ conſiſtere velim. Apage, ſcæuũ Senatum illum virorum eruditorum & grauium, qui de vita, de capite, de ſalute Principis ſtatuat. *Populus aut ſuperbè dominatur, aut humiliter ſeruit*, ait Liuius l. 24. Aurea Taciti verba loco citato. *Nihil in vulgo modicum, terrere ni paueant, vbi pertimuerint impunè contemnendum.* Cui itaque rationem reddet Princeps, Deo, conſcientiæ propriæ, famæ, ac denique amori & ſaluti ſuorum, cuius non aliud conceptaculum quàm mens Principis. Eæ metæ, ii obeliſci quibus circus potẽtiæ Principalis concluditur. Ab iis moderatio Principis & ſummæ illius poteſtatis petenda eſt. Nullus Regum eſt aut Principum tam ſecors, vel impius, qui non aliquando recogitet Summum aliquod Numen non tantùm vniuerſi molem hanc regere, verumetiam minima quæque Diuinam illam curam & ſollicitudinem atque adeo Prouidentiam non effugere. Imperiorum ac Regnorum euerſiones, populorum ſtrages, Vrbium clades, tot tantæque rerum humanarum conuerſiones & mutationes, quas longè antè præuiſas humana potentia, vel potius imbecillitas vitare non potuit, ſatis ſupérque indicant iis omnibus ſupremum aliquem præeſſe Dominum, qui veluti reciprocante fluctu has rerum vices efficit. Apud Senecam patrem, ſuaſoria ſecunda, præ-

clarè dictum. *Numquam in solido stetit superba fœlicitas & ingentium Imperiorum magna fastigia obliuione fragilitatis humanæ collapsa sunt.* Quisquis Regum summam illam fortunam suam à sevno pendere putat, non sine tremore, Nabuchodonosoris Regis, miserandum casum apud Danielem spectet, c. 4. Iam ille terram despiciebat, cuius imperio non magna portio parebat, ipsi Cœlo imperaturum se confidebat; At Daniel diuinorum arcanorum fidelissimus interpres Regem suæ vesaniæ admonuit. *Septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus, super regnum hominum, & cuicumque voluerit det illud. Quod autem præcepit vt relinqueretur germen radicum eius, idest arboris, Regnum tuum tibi manebit, postquam cognoueris potestatem esse Cœlestem.* Scite apud Plinium in Panegyrico ad Traianum. *Vt cæterorum hominum ita Principum illorum omnes, qui sibi Dij videntur, æuum omne & breue & fragile.* Aptissimè Isidorus Pelusiota l, 3. Epistola 94. scripsit, Deum cum potentioribus & sublimioribus sublimiliter se gerere, cum humilioribus benignè. Nam Regum sese Dominum appellat, Seruus meus Nabuchodonosor; &, Dic seruo meo Dauid: Sed pater orphanorum & Iudex viduarum, variis scripturæ locis audit. Quoties occurrit illud, in libris sacris, à Deo potestatem Regibus attributam, & illos Dei ministros esse. Hæc toties & tandiu decantata. Isidorus Pelusiota libri

tertii Epistola 161. eleganter istud pictorum inuolucrum interpretatur, quo manum solam pingere solent, coronam capiti alicuius eminentis imponentem, significantes Imperium illi cœlitùs datum fuisse. Quàm demissè, quàm modestè Cyrus, euerso Assyriorum Imperio & extincto Baltasare Rege, ista pronunciauit lib. 1. Esdræ c. 1. Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus Cœli. Apud Zonarã Tom. 1. vbi agit de Numa Pompilio Romanorum Rege, refert patrem Numæ dixisse, cùm filio persuadere vellet oblatũ à Romanis Regnum acciperet. Principatum esse quoddam Diuinum donum & Numinis obsequium. Synesius, oratione de Regno, illud refert ex Platone. Moderatio ista primaria & præcipua Regiæ & summæ potestatis est, si ii quorum ea cura est, Principi instillent Diuini Numinis cultum ac pietatem, imo metum, vt intelligant quicquid sint, totum hoc à Deo se accepisse, quin tã variam, tam leuem & parum firmam fortunam suam vt Deus, vel momento & nonnumquam memorãdo infortunio illam eripere possit. Ex veteribus ista eximia mutuatus est Ioannes ille pereruditus Carnotẽsis Episcopus, Policratici lib. 4. c. 1. *Quod princeps potest ita à Deo est vt potestas à Domino non recedat, sed ea vtitur per suppositam manum, in omnibus doctrinam faciens Clementiæ aut Iustitiæ suæ. Qui ergo resistit potestati Dei ordinationi resistit, penes quem est auctoritas conferendi eam,*

& cum vult auferendi vel minuendi eam. Antea illud monuerant Patres Concilij Toletani 6. c. 14. vbi de Rege agitur. *Nefas est in dubium deducere eius potestatem, cui omnium gubernatio, superno cōstat, delegata Iudicio.* Et quidem quò maius & præstantius est beneficiũ quod illi à Deo collatum est, eò magis memorem se & gratum testetur Princeps. Agapetus Parænesi ad Iustinianum Imperatorem. Vt Rex excellentiorem cæteris dignitatem habet, ita supra cæteros homines Deum qui illam dignitatem sibi contulit, honorare debet. A Synesio Episcopo Cyrenensi istud est, oratione de Regno, cuius, vt cætera omittam, illud Regibus præsertim inculcãdum. Religionẽ & pietatem in Deum, Regiæ dignitatis basim esse firmissimam, cui dum hæc constanter adhæret, nulla omnino vi & tempestate concuti potest. Porrò liceat obiter adnotare hoc loco præstantissimum illum Philosophum, & Episcopum, appellare Regem, Simulachrum viuens quidem & animatum, hoc est Dei Opt. Maximi Imaginem referens, in regendis & seruandis hominibus, quódque Deus, ad similitudinem Cœlestis imperij, Regi dederit terrenum Regnum; Quod extat apud B. Ignatium Epistola ad Smyrnenses, & Agapetum in parænesi ad Iustinianum Imp. Sed hîc apposité ad mentem Synesij, Rex nihil aliud est quàm pietatis ac religionis diuinitùs fabricatum exemplar & simulachrum.

Quod adeò verum est vt Rex quantum à cultu & obsequio erga Deum absit, tantum se à Regij nominis vi & energia, atque adeò Maiestate abesse intelligat. Et certè nihil tam obsequentes & morigeros Principi subditos reddit, quàm ipsius erga Deum pietas & religio, vt ait Isidorus Pelusiota lib. 2. Epistola 196. Addit ipse Agapetus, vt Rex Dei præpotentis exemplo suos curet, quamoptimos, iustissimos & religiosissimos fieri, & qualē erga se Deum optet talem suis sese ipse præbeat. Ab vna pietate ac religione omnia hæc profluere & dimanare si quis pius existat, facilè agnoscet. Isidorus Pelusiota lib. 4. Epistola 142. tum demum Regi principatum fortunatissimum & fœlicissimum fore scribit, vbi Dei cultus, pietas, quæ est bonorum omnium supremum, in Principis mente principem locum obtinuerit. Explicat autem quid sit ista pietas & Religio, & quàm latè sese diffundat; eámque vult esse quā efficiat recta de Diuino Numine opinio, & sincera incorruptáque confessio, quam comitetur timor atque dilectio Dei, vna cum beneuolentia erga suos. Rectæ illius & sinceræ pietatis ac religionis, vt hoc dicam obiter, nota præscribitur certa & indubitata, à Leontio Bizantino, eruditissimo scriptore, lib. 1. contra Nestorium & Eutychem, Patres illos recipere qui in Ecclesia celebres sunt, & Conciliorum Ecclesiæ decretis & definitionibus acquiesce-

re,& qui aliter faciat Dei ordinationi resistere, & in omnes Christianos seditiosum esse. Eam demum veram esse pronunciant Imperatores Gratianus, Valentinianus & Theodosius senior, Imperatores, *quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque ad nunc ab ipso insinuata declarat, quamque Pontificem Damasum sequi claret*. Cod. Theodos. lib. 16. tit. 1. l. 2. Verè Christiani Principis, ista oratio est, quæ Iustiniani Imperatoris, de conceptione Digestorum ad Tribonianum. *Deo auctore nostrum gubernante Imperium, quod nobis à cœlesti Maiestate traditum est, & bella fœliciter peragimus, & pacem decoramus, & Statum Reipublicæ sustentamus, & ita nostros animos ad Dei omnipotentis erigimus adiutorium, vt neque armis confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum ducibus, vel nostro ingenio, sed omnem spem ad solam referamus summæ prouidentiam Trinitatis*. Et certe tantum non Christianè ista proloquitur M. Antonius Imperator, libro sexto de vita sua, quandoquidem vniuersum hoc consensione, ordine & prudentia constat, mũdi Rectorem se venerari ac in eo spem suam collocare, seque animo constanti & firmo esse profitetur. At si Magistratus rerum à se gestarum rationem Principi à quo instituti sunt, reddere teneantur, quidni etiam Reges & Principes Deo, à quo toti pendẽt, & cui debent omnia, rationem reddent vel rectè vel secus, gestæ legationis. Imo quantum timoris illud Princi-

pibus incutere debet, dum audiunt ipsos insontes, innocentes, pro suorum subditorum delictis & flagitiis Deo pœnas dare. 1. Regum c.12. ait Samuel ad populum Israëliticum, *si perseueraueritis in malitia, & vos & Rex vester pariter peribitis.* Et licet Principi potestate abutenti nullus alius esset metus quàm à conscientia propria, an non satis esset, cùm nullum acerbiorem cruciatum experiri possit, Tacito auctore, sic enim lib. 6. Annal. de Tiberio loquitur. *Tiberium non fortuna, non solitudines protegunt, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur.* Et priori commate. *Nec frustra præstantissimus sapientiæ (Socrates) firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes posse aspici laniatus & ictus, quando vt corpora verberibus, ita sæuitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Extat apud Platonem lib. 9. de Republica. Ac verissimum illud esse ex eo coniicere liceat, quòd *habeat nescio quos internos mens scelerata carnifices, aut ipsa sibi carnifex conscientia est*, vt scribit Pacatus Drepanius, Panegyrico.

CAPVT QVINTVM.

Moderatio Principis, à cognitione sui, & conditione potestatis,

MODERATE nec supra humanum modũ Regem & Principem se se gesturum, si pietati, si religioni morem gerat, capite superiori ostendimus, nunc si seipsum consulat, idest mortalem se, non immortalem, Regem, non Tyrannum, Patrem tutoremque suorum, non tortorem, non pestem perniciemque cogitet, illud ipsum expendamus. Sapientissimus omnium mortalium quàm verè ista de se pronunciauit, Sum & ego mortalis homo similis omnibus. subditque, Nemo ex Regibus aliud habuit natiuitatis initium, Vnus ergo interitus est omnibus ad vitam & similis exitus. Sapientiæ c. 7. Quicquid Regi affingat adulatio, tamen ipse mortalis est, fœlicitatem suam, fortunam suam quandiu volet contempletur, ipsa vitrea est. Dicat cum Seneca, *Accepimus peritura perituri.* Eleganter Agapetus in exhortatione illa ad Iustinianum Imperatorem. Princeps cuilibet æqualis est naturâ & conditione corporis, & potestate dignitatis similis est Deo, præsidi omnium & supremo; Oportet igitur Regem, Dei exemplo, iracundia minimè com-

moueri, vt mortalem non efferri. Ac licet effigie diuina honoratus: attamen ex puluere terreno cõpositus est, quo edocetur vt erga omnes seruet æqualitatem. Isidor. lib. 3. sentent. c. 49. Dedit Deus Principibus præsulatum pro regimine populorum, & illis eos præesse voluit, cum quibus vna est eis nascendi moriendíque conditio. Principis potentiam eximiam & summam esse quis ignorat? at beneficam non maleficam esse debere fatentur omnes recta sentientes. Plinius præfatione historiæ naturalis, Vespasianum A. sic alloquitur, *Nec quidquam in te mutauit fortunæ amplitudo, nisi vt prodesse tantumdem posses & velles.* Hoc ex collatione & dissimilitudine Regis cum Tyranno, veteres qui ista pertractarunt, abundè explicant. Ac Dio ille Chrysostomus, Oratione prima de Regno atque alibi, disertè Regem cum pastore ouium cõparat, cui nulla maior cura & sollicitudo incumbit quàm seruandarum ouium, sed hæc vulgo nota, & ab innumeris pertractata. Et quid aliud esse putamus Imperium seu Regnum, *nisi curam salutis alienæ*, vt ait Ammianus Marcellinus lib. 29. Senecam imitatus est, apud quem lib. de consolatione ad Polybium c. 26. *Magna seruitus est, magna Fortuna.* Nec abludit B. Ambrosius Epistola 11. *Quanta in ipso Imperio seruitia, cùm ad aliorum non ad suum viuant arbitrium.* Tiberio id ita visum est, quemadmodum Dio & Taci-

tus non vno loco prodidere, sed subdolum & tectum huius Cæsaris ingenium quis nescit? Alexandrum Seuerum Imperatorē optimum, ex animo sese arbitror appellasse dispensatorem publicum, vt est à Lampridio relatum, nec aliter Adrianus Imperator, apud Spartianum aiebat se Rempublicam ita gesturum, vt sciret Populi rem esse non propriam. Explicat istud Seneca lib.7. de beneficiis c.4. Iure Ciuili omnia Regis sunt, sic Plinio visum in Panegyrico ad Traianum, *Cuius est quicquid est omnium, tantùm ipse quantum omnes habet.* Pergit Seneca, & eo capite ac sequentibus. *Ad Reges potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. Sub optimo Rege omnia Rex imperio possidet, singuli dominio. Cæsar omnia habet, fiscus eius priuata tantùm ac sua, & vniuersa in Imperio eius sunt, in patrimonio propria.* Plinius idem, *Tandem Imperium Principis quàm patrimonium maius est.* Quæ res effecit, vt Principes subditorum veluti tutores habiti sint, imo etiam nuncupati. Seneca lib.1. de Clementia c.4. *Principes Regésque, & quocumque alio nomine, sunt tutores status publici.* Plinius Iunior Panegyrico, & lib.10. Epistola 60. ad Traianũ. *Diem, Domine, quo seruasti Imperium, dum suscipis, quanta mereris lætitia, celebrauimus, precati Deos vt te generi humano, cuius tutela & securitas saluti tuæ innixa est, incolumem florentémque præstarent.* Non aliter Lactantius Constantinum Magnum alloquitur, lib.1. Diuinarum Institutionum c.1. *Guber-*

Gubernaculum Reipublicæ etiam senex teneas, tuisque liberis, vt ipse à patre accepisti tutelam Romani nominis tradas. Seneca lib.1.de Clement.c.18. *Subditorum, Principi non tradita seruitus, sed tutela.* Et quò quæso tutela referri debet, aut vnde nomen sortita est potestas illa, nisi ad tuendum aliquem, & inde tutores dicti quasi tuitores atque defensores, quemadmodum Iurisconsulti docēt. Hinc merito leges animaduertunt in tutores qui pupillos circumueniunt, & dolo malo res illorum curant, vel potius dilapidant & improbè administrant. Apud Deum æquissimum Iudicem istius tutelæ Principes rationem reddent. Sapientiæ c.6. Reges & Magistratus alloquitur sapiens. *Altißimus interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur, quoniam cùm essetis ministri Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem Iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & cito apparebit vobis quoniam Iudicium durißimum in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus qui est omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.* Neque verò Principes nomine Tutorum, pro sua in subditis bona fide tuendis cura, tantummodo donatos fuisse legimus, Patres & parentes publicos nūcupatos fuisse perspicuum est. Theo-

dericus Rex apud Cassiodorum Epistola 42. libro 4. parentem se publicum asserit, sic Iustinianus Imperator ad Ioannem Præfectum prætorio, *Omnes subiectos nostros & filios & nepotes habere existimamus affectione paterna & imitatione*, Cod. lib. 3. tit. de Inofficios. testam Philo locis quamplurimis elegantissimè istam explicat appellationem Patris Principibus attributam. Nec abs re, Principibus istud assignatum nomen, exponente Seneca lib. 1. de Clementia c. 14. vt scirent datam sibi potestatem paternam, quæ est temperatissima liberis consulens. Subditis optimè consultum esse quis non videt, qui nihil non humanum, non benignum, non æquum à Principe, hoc est à parente suo expectare possint aut debeant; Et certe *paterna pietas pro liberis consilium capit*, vt lex loquitur. Blandum istud Patris nomen quoties sibi ob oculos ponet Princeps, quā moderatè erga subditos se geret. At filios habebit immorigeros; ad bonam frugem aliquando redibunt, sed obstinatiores, verum *vt fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu, sic animaduersiones Magnarum Potestatum, terrent latius quàm noceant*, ait Seneca de Clementia lib. 1. c. 8. nonnullorum exemplo magis quàm supplicio, Siquidem, vt scribit Quintilianus declamatione 274. *Quoties noxios crucifigimus celeberrimæ eliguntur viæ, vbi plurimi intueri, plurimi commoueri hoc metu possint, omnis enim pœna non*

tam ad delictum pertinet quàm ad exemplum. Ex Platone istud desumptum est. Explicat Seneca eiusdem libri c. 22. Princeps animaduertit in aliquem, aut vt eum quem punit emendet, aut vt pœna eius cæteros meliores reddat, aut sublatis malis securiores cæteri viuant. Quantumuis peccent liberi, at qui ius animaduertendi habet, pater est. Patri quid in liberos non licet, quid non potest? at quod natura quod lege licet. Et verè Clemens Alexandrinus 2. Pædagogi. Qui faciunt omnia quæ licet, cito impelluntur vt faciant quæ non licet. Vnde B. Chrysostomo oratione de Principatu: Dignitates inducunt multa facere quæ Deo non probantur. Christianum nescioquid redolet istud M. Antonini Philosophi Imperatoris. Quanta est potentia hominis, cui licet nihil aliud facere quàm id quod Deus sit laudaturus. Antoninus Imp. lib. 12. de vita sua.

CAPVT VI.

Moderatio Principis à studio famæ.

HOC æuo frontem perijsse de rebus omnes boni conqueruntur, at si quis pudor superfit, in Rege ac Principe potissimum deprehendi debet. Regi enim in primis illud curandum est vt subditi, vt exteri de illo optime

sentiant, & posteri iucundissimam ipsius memoriam existiment. Quæ dum apud se Princeps meditatur, cauebit potissimum, ne quid contra publicam vtilitatem, contra honestatem & æquitatem admittat; Eleganter Tacitus libro quarto Annalium: *Cætera Principibus statim adesse, vnum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam: Nam contemptu famæ contemni virtutes.* Tacitum capio, siquidem Princeps; qui suæ existimationi & famæ nuntium remisit, qui verecundiam ad infrunitos & antiquos Senecæ, seu veteris probitatis homines amandat, qui subditorum vocem publicam arroganter spernit, quàm facilè in teterrima quæque vitia prolabitur. Non vt priuato ita Principi, ista competunt, siquidem eodem Tacito auctore, *cæteris mortalibus in eo stare consilia quid sibi conducere putent, Principum diuersam esse sortem quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* Quam ob causam Plinius Panegyrico ad Traianum dixit. *Perpetua Principem fama inuitum manet, & bona concupiscenda est.* A Seneca illud est libro 1. de Clementia cap. 15. *Principes multa debent etiam famæ dare.* Illud enim verissimum est quidquid Princeps aut secundum virtutem aut secus gesserit, in ipsam redundare Rempublicam. Vnde harum rerum intelligentissimus Tiberius Augustus, Germanicum & Drusum sic admonebat apud Tacitum lib. 4. Annalium. *Ita nati estis vt bona malàque vestra*

ad Rempublicam pertineant. Neque verò illos non possum non damnare, qui omnia Principis dicta factaque ad speciem composita esse volũt. Pestilentissimum istud genus hominum, quod nobis, pro hominibus, impurissimas & crudelissimas belluas effingunt. Nullum principi & execrandum, & magis fugiẽdum vitium quàm simulatio. Scitè Seneca libro 1. de Clementia c. 1. *Nemo potest personam diu ferre, ficta citò in naturam suam redeunt.* Difficile est naturam suam effugere, aiebat alter apud Senecam Patrem, controuersia 4. lib. 9. Tãdem aliquando quantumuis subdolè & vafrè sese composuerit. *Vera redit facies, dissimulata perit.* Ea erat Tiberij moderatio, sed arrogans, vt prodit Tacitus, quam Petronius Arbiter dixisset seueram tristitiam. Nullam vitæ suæ partem ignotam esse existimet Princeps quantumlibet solitudine, Domitiani exemplo delectetur. *Principis facta dictáue rumor excipit, ideo nullis magis curandum est qualem famam habeant, quàm qui qualemcumque meruerint, magnam habituri sunt*, vt scribit Seneca lib. 1. de Clementia c. 8. Plinius Panegyrico. *Habet hoc magna fortuna quod nil tectum, nil occultum esse patitur; Principum verò non modò domus, sed cubicula ipsa intimósque secessus recludit, omniaque arcana, noscenda famæ proponit atque explicat.* Non aliter apud Cassiodorum libro 6. variarum c. 8. in formula illustratus vacantis. *Nam malo instituto viuere nec Principi fas est quando & de illo*

populus occultè potest dicere, cui mores suos publicè nullus ausus est imputare. Permulti reperiuntur qui ad gratiam Principis aduersus veritatem aut scribant, aut dicant etiam dum viuunt, seu quia id ita è re sua esse arbitrētur, seu quod decretorium stylum reformident: mortuis verò quanta inurunt stigmata. Fama illa quæ ad posteros dimanat post obitum, Principi nullo modo contemnenda videtur. Maximè illud obseruandum quod tradit Egesippus libri 2. de excidio Hierosolymitano c.1. Sepulto Herode libera, vt in defunctos solent, iudicia populi depromebantur, grauem fuisse illum & intolerabilem, iniusta imperia in ciues exercuisse. Ita apud Fortunatum lib.2. Rhetoricorum. *Cùm deposita dominatiō est constat tyrannum fuisse.* Senecæ verissimum pronunciatum. *Fama liberrima Principum iudex.* De Consolatione ad Marciam C.3. At vrget Plinius Panegyrico. *Nullus est locus, nullum tempus quo funestorum Principum manes à posterorum execrationibus conquiescant.*

CAPVT VII.

Moderatio Principis à periculis.

PRINCIPI maxima quæ impendent pericula, illum satis supérque commonefaciunt, vt se modestè moderatéque gerat, erga omne hominum genus. Nihil enim tam ipsi cauendum quàm odium siue suorum, siue exterorum, quod in varia semper Reges & Principes coniecit discrimina. Etiam innocentissimi Reges isto metu minimè soluti sunt. Regia ipsa potentia periculum sibi exsese creare videtur B. Cyprianus Epistola 2. *Maior Regibus quàm cæteris metus est, tam ille timere cogitur quàm timetur.* Antea id docuerat Minutius Fœlix in Octauio. *Rex es tam times quàm timeris, & quamlibet sis multo comitatu stipatus, ad periculum tamen solus es.* Seneca tacitè quî istud fiat indicare videtur libro I. de Clementia C.19. *Errat si quis existimat tutum esse ibi Regem, vbi nihil à Rege tutum est, sed securitas securitate mutua paciscenda est.* Regem innuit cui tam facilè & iucundum subditos iugulare, quàm olim Magistratui Romano munus gladiatorium edere. Et quidem verum illud est eiusdem Senecæ. *Prope est vt libenter damnet, qui citò; Prope vt iniquè puniat, qui nimis.* Discat Princeps ab eodem non minus

illi turpia esse multa supplicia, quàm Medico multa funera. Vtinam humanum & clementem Principem isto metu & periculo liberare possemus. Sed quoniam Principis hostes à quibus sibi metuere debet, non vnius sunt generis, illorum vnumquodque genus expendamus. Sunt quibus est odiosus Princeps, aliis Monarchica politiæ forma displicet; Et horum nonnulli apertas profitentur inimicitias, alij tacito in Principem feruntur odio, & dum ipsi proximè adstant, satis se latere arbitrantur, si modo velut siparium aliquod, vel cumulandarum opum studium, vel dignitatũ ambitum opponant, vt cuique fidem faciant totos se in eo esse quatenus suis rebus priuatis tantummodo consulant. Sunt qui quamquam habendi cupiditate, vel ambitione ducantur, à priorũ consiliis penitus abhorrẽt, quique saluum magis quàm perditum Principem velint. Pestes illas priores Princeps aduertat hoc vnum moliri, vt ipsum euertant, & publicum turbent rerũ statum; Posteriores & domesticas, quanquam illarum innoxia sint consilia, nihilominus tamen Principi vehementer obesse demonstrabimus. Quibus artibus id efficere tentent nobis est videndum, nam de apertis Principis hostibus alius est dicendi locus. Liberalitas aut nulla est, aut Principum virtus propria, ecquid enim sordes & auaritia cum Principis dignitate; quæ nulla alia re vel illustrior vel locuple-

tior esse potest quàm liberalitate. Pacatus Drepanius, Panegyrico ad Theodosium A. *Vt ille qui cuncta ambit Oceanus, quas suggerit aquas terris, recipit è terris, ita quicquid in Ciues manat à Principe, redundat in Principem, & rei & famæ consulit munificus Imperator; lucratur eam gloriam cùm det pecuniam reuersuram.* Plinium non audio qui Panegyrico, scripsit nullum esse magno Principe immortalitatémque merituro impendij genus dignius, quàm quod erogatur in posteros; viuentes dicere debuit, quibus prius consultum esse par est quàm futuris. Sed vt ipsa auaritia facilè expleri non solet, qui opibus à Principe aucti sunt facilem nacti Principem, vix conquiescunt donec exhausto fisco, priuatorum opibus inhient; Et quamuis Iustitiæ consentaneum videatur damnatorum bona, fisco addicta esse, at vni fisco augendo, frequenti & leui reorum damnatione studere, nonnihil cum æquitate pugnare videtur. Optimè Seneca lib. 1. de Clementia c. 15. *Principi semper curandum vt gratuita sit seueritas*: Ita si hæc auaritiæ non satisfaciant, iam populus grauissimis vectigalibus diuexãdus est; iam indictionibus oppressi subditi, vix hirudines illas aulicas ad commiserationem permouent, Illud aurum purius splendidiúsque credunt, quod dederint dolentes, quod hominum lacrymæ non amnium aquæ abluerint, nec è terrenis specubus egestum, sed è visceribus miserorum esset effossum. Me-

minerit Princeps illud Trogi lib.38. Asia sollicitata à Mithridate Rege Pōti, deficit à Romanis,quia vexabant eam rapacitas Proconsulum, sectio publicanorum & calumniæ litium.Hæc pro nihilo ducit auaritia, illius explendæ spes nulla,nec enim, vt natura fert, copiam satietas sequitur, sed crescit in dies habendi fames & parandi rabiem parta irritant. Vt ægrotorum sitim potus accendit, vt ignis arentibus non obruitur, sed augetur, ita coactæ publica egestate diuitiæ, auiditatem ieiunæ mentis acuūt. Ac tum apud subditos transit in vota paupertas, hinc omnis illa erga Principem beneuolētia aut plane extincta est, aut grauiter labefactata iacet. Hinc odium in Principem, quod periculi nonnisi plenum esse potest. *Nullus perniciosior hostis quàm quem audacem angustiæ faciunt.* Seneca lib. 2. Natural. quæstion.c.59. Sic apud Liuium lib.42. *Inopia rerum nouandarum occasio est, & pauperes odio rerum suarum mutare omnia studēt, turba atque seditionibus sine cura aluntur, quoniam egestas facilè habetur sine damno,* ait Salustius in Catilinaria. Rationem reddit Aristides, oratione priore de pace; Nam dum nouas res moliuntur si conatibus excidant,in priore semper consistant statu,at si vincant, malis omnibus liberentur. Nec minus discriminis imminet Principi ab iis qui maximas quasque dignitates omni ambitione consectantur. Vt enim omnium rerum humanarum spes nos postrema deserit,

ita qui honorum ambitui totos se mancipar ũt, in eo consenescant necessum est. Princeps fortunatum se putat, si summates rerum fortiter ac fœliciter gerendarum idoneos & acres habeat. *Sed industria & vigilantia noxiæ quoties parando regno finguntur*. Tacit. lib. 4. Et ij sunt nonnunquam. *Qui nolunt occidere quenquam, Posse volunt*. Iuuenalis Satyra 10. Quam venerabundi Regi adstant, quanta benignitate & comitate plebeculam sibi demerentur. Sed ipsi à Tibullo discant libro 3. Elegia 3. *falsò plurima vulgus amat*. Aptè Tacitus Annali 2. *Breues & infaustos Populi Romani amores* dixit, Nec aliter Iuuenalis, *Turba Remi sequitur fortunam vt semper & odit Damnatos*. Vulgus vbi vbi sit semper vulgus est. *Populus nouarum rerum cupiens pauidusque*. Tacito lib. 15. Quàm ornatè vulgi leuitatem & inconstantiam descripsit Maximus Tyrius sermone 15. Et libenter audit Populus non deesse qui illius vicem doleant, qui illi opitulandum dictitent, qui nescio qua misericordia moti, Principi magno animo referant populum veteribus indictionibus pressum ad noua deficere. Iis vocibus inescatus populus, more truculentæ alicuius belluæ, cui persimilis est Platone auctore libro 6. de Repub. in obuium quemque incurrit. Non aduertit hæc esse, vt refert Themistius oratione 4. illicium eorum quos soluta legibus delectat vita, quorum crudelitas indemnatos necandi, improbitas pri-

uata capiendi; libido honesta fœdandi, ius atque impunitatem requirunt. Quid illud sit, satis apparet, & quid monstri alat popularis ista facilitas, indicat Dio Chrysostomus oratione 20. de secessu. Non absque ratione dictũ à Tacito lib. 2. Annal. *Displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia*, quidni potius aliorum.

CAPVT OCTAVVM.

Princeps an reprehendendus, & quomodo.

PRINCIPI adulandum esse nefas duco, blandiendum esse contendo. *Vt enim adulationi fœdum crimen seruitutis, ita malignitati falsa species libertatis inest*, auctore Tacito lib. 1. historiarum, medium iter capessendum. Ab vtroque extremorum quàm longissimè abesse debet vir bonus. Istud Taciti mente sæpius expendat Annali 4. *Adulatio moribus corruptis perinde anceps, si nulla & vbi nimia est*. A Seneca depromptum, apud quem lib. 4. Naturalium quæstion. Præfatione legimus istud, *Eò dementiæ venimus vt qui parcè adulatur pro maligno sit*. Gallos adulandi nescios describit Iulianus A. quem nos Parabatã dicimus, in Misopogone. Et quis veterũ Gallos à singulari erga Reges suos cultu & veneratione non commendauit. Est autem maligni-

tas omnis cum odio coniuncta, Galli itaque olim suos Reges vt impensè deamabant, ita pudenter venerati sunt, at citra adulationem. Arduũ illud & perdifficile quispiam existimauerit, inter abruptam contumaciam & deforme obsequium pergere iter ambitione & periculis vacuum, vt aiebat Tacitus Annali 4. Adulationem vt pote veritatis hostem planè damnamus, blanditias cum veritate bellè consentientes non modò retinemus, imo necessarias esse ducimus, vbi cum Principe ex compacto res agenda est. *Regibus quæ prosunt, ita tamen vt delectent suadenda sunt.* apud Senecam patrem suasoria prima. Consultissimè Iuo Carnotensis Episcopus Epistola 171. *Reges si aliquando potestate sibi concessa abutuntur, non sunt à nobis grauiter exasperandi, sed vbi sacerdotum admonitionibus non adquieuerint, Diuino Iudicio sunt reseruandi.* Hildebertus Cœnomanensis Episcopus Epistola 35. *Blandiri oportet non detrahere Potestati.* Et Epistola 73. apud Serenissimum Regem, *opus est exhortatione potius quàm increpatione, cõsilio quàm præcepto, doctrina quàm virga.* Eadem Petrus Blesensis Epistola 113. ad Episcopum Aurelianensem. *Si Regis Francorũ faciẽ reuereris adhibe tibi de Coepiscopis tuis qui spiritu Dei aguntur, & tanta verborũ moderatione vtaris, vt si fortis est sermo nihilominus sit suauis.* Magistri officiorum olim sub Imperatoribus Romanis illud munus erat, vt qui Principem alloqui vellent, dicendi & loquendi for-

mam ab eo acciperent, ne quid aut elatè nimiū & intemperanter, vel ineptè & insulsè proferrent. Hinc apud Cassiodorum lib.6. Variar c.6. In formula Magisteriæ dignitatis. Per eū (magistrum officiorum) Senator veniens nostris præsentatur obtutibus, admonet trepidum, componit loquentem, sua quinetiam verba solet inserere, vt nos decenter omnia debeamus audire. Extat de ea re eiusdem Petri Blesensis Epistola quæ est 101. qua respondet cuipiam insectanti Archiepiscopum, qui Regem peccantem non qua debet seueritate corriperet, sed nimia lenitate, quasi Regi subpalpari videretur. Scripturæ testimonio demonstrat seueritatem mansuetudine temperandam esse. Nā quid sibi volebant in Templo Salomonis sculpti leones, quibus adhibita erant lora non adstricta sed laxa, nisi vt intelligeremus necessarium esse vt disciplinæ & correctionis seueritas, refrenata loro mansuetudinis, non constringatur, sed potius tantisper soluatur. Nec aliud nobis indicat Ezechielis Prophetæ illa visio, qua in medio Ignis species electri visa est. Est enim electrum genus metalli temperatissimum, quo significatur austeriorem qumatamlibet correctionem, alioquin necessariam, suauissimo blandimento condiēdam esse. Remissionem hāc appellabat obtrectator ille Archiepiscopi, Respondet Petrus aliam esse remissionem cautam & necessariam, aliam quæ cum

fœda adulatione coniuncta sit. At necessaria illa est quæ defertur Potestatibus huius mundi, & maximè Regi tamquam præcellenti, hæc lenitas Regnum & Sacerdotium facit vnũ, hæc sua benignitate obtinet quod numquam per minas aut violentias à Principibus extorqueret. In hac lenitate nec Deus nec homo offenditur, in qua fides à Prælato tam Deo quàm homini exhibetur. Turpe quidem & absurdum est in Prælato cum ira & austeritate corripere, sicut Apostolus ad Timotheum scribens ait c. 2. Seruum Domini non oportet litigare, sed ad omnes mansuetum esse & patientem, & cum lenitate corripere eos qui resistunt veritati. Altera verò remissio planè damnanda est. quæ quidem os Prælati obstruat, quæ mentem eius deiiciat, quæ adulatorem & venditorem olei facit, dum sibi quietem & honorificentiam venatur in fauore Principum, hæc miseros præcipitat in foueam scandalorum: Per hanc Prælati miseri bonum Pœnitentiæ quod in Principibus vident, palpando & vsque ad canos, vberiorem Christi misericordiam promittendo, euacuant. Peccant Principes quà homines, quà Principes, nec tamen vno eodemque modo corripiendi, quemadmodum nec vnius generis delictum esse credendum est, aut enim clã aut palam est admissum. Neutrum coram populo & eo teste commemorari velim. Scriptura id nos docet lib. 2. Regũ c. 12. Dauid Rex alterius

vxorem abduxerat, ſtuprarat, virum interficiendum curauerat; Iſta non ignotata, Nathan à Deo iuſſus, eum conuenit, & inſigni ſuauitate ac veneratione Regem corripit, & ementita ſimilitudine in ſe ipſum ſententiam ferre compellit. Nec aliter à quodam Propheheta obiurgatus eſt Achab Rex Iſraël, eò quòd Rex Syriæ Benadad, qui in eius poteſtatem, poſt inſignem de eo diuinitùs partam victoriam, veniſſet, & honorificè ab eo dimiſſus eſſet, libro 3. Reg. c. 20. Correctionis gradus varios præſcripſit Chriſtus, Math. 18. at primus ſecretior eſt, & quantumuis vnum aut alterum adhibeas teſtem deinceps, at in ſpiritu lenitatis id præſtari debet. Petro Bleſenſi Epiſtola citata. Qui verius diligit, ſeuerius corrigit, occultè tamen & efficacior eſt in ijs ad emendationem Principum, lenitas columbina quàm ſeueritas exterior & indignatio vultuoſa. At coram populo id præſtare nullo modo ferendum eſt: hac enim contumelioſa dicacitate, & in Principem dicendi libertate, audaciæ pleniſſima populi in Principem & veneratio ac denique obſequium ſi non ſoluitur ac grauiter minuitur, cùm is ſit ad illius contemptum gradus proximus, & quis neſcit plebeiorum hominum faciles, vt ad amorem ita ad odium mentes. Et quidem eò periculoſior iſtorum oratorum confidentia, ſi modo religione aliqua nitatur. Apud Modeſtinum lib. 1. de pœ-

de pœnis extat constitutio Marci Imperatoris. *Si quis aliquid fecerit quo leues hominum animi superstitione Numinis terrerentur, D. Marcus huiusmodi homines in insulā relegari rescripsit*, D. de pœnis. l. 30. Scio Herodis à B. Ioanne Baptista reprehēsionē publicā fuisse, at nō pauca, non exigua, sed multa & magna scelera Herodes ille admiserat, de quibus Isidorus Pelusiota variè disserit Epist. 96. lib. 4. Quanquam vnius præsertim mentio habeatur, quod illi obiiciebat Prophetarum summus, & quidem palam, sed non vnus erat lapsus, quin potius seminatum delictum. Tradunt historiæ Ecclesiasticæ Numerianum Cæsarem à B. Babyla, Theodosium Magnum à B. Ambrosio palam reprehensos. Mitto alia innumera exempla. B. Ambrosius Iustinam Valentiniani secundi matrem, Herodiadem vocat lib. 3. de virginibus, Gaudentius Brixiensis Episcopus, eodem tempore Iesabellemq; illam dixit Præfatione in Tractatus. B. Chrysostomus quæ stigmata non inussit & famæ & nomini Eudoxiæ vxoris Arcadij Imperatoris. B. Bernard. Epistola 49. & 223. Regem Francorum sui temporis, alterum Herodem nominat. Quam acerbè Regem Angliæ exagitat Hildebertus Cœnomanensis Episcopus Epistola 19. Quin ipse Petrus Blesensis Epistola 27. loquens de B. Thoma Cantuariensi Archiepiscopo, Deum Pharaonis id est Regis Angliæ vocat. Sed quisquis es cui ista Princi-

pum publica correptio cordi eſt, da Babylas, da Ambroſios, Chryſoſtomos, Bernardos & ſimiles, merito lubens in tuam pedibus ibo ſententiam. Plurimum certe valet apud omnes & potiſſimum apud Principem, de alicuius virtute, integritate, & ſanctimonia, concepta exiſtimatio, quæ res, Principem aberrantem ad rectum iter reducendi, maximum habet adiumentum. Iis præditus ornamentis & præſidiis Epiſcopus, ſeu quis alius & dignitate, & rerum vſu atque ſincera in Principem fide illuſtris, qua decet veneratione & comitate, Principem admonens, ad bonam frugem illum reuocabit, nec ſemel id tentaſſe ſufficiet; Vt enim in grauioribus morbis fieri ſolet, quando humor noxius, peruicax & pertinax eſt, nec leuioribus remediis cedit illico, præparandus ille eſt & ſenſim educendus, ne ſi acrioribus & vehementioribus remediis vrgeatur, Cadmica victoria expugnetur. Sunt certe eiuſ generis in Principum animis morbi, auctore Ammiano Marcellino lib. 14. *Apud Principes vt in capite mundi, morborum accerbitates celſius dominantur.* Venuſtè Ioannes ille Carnotenſis Epiſcopus, & quidem ornatis verbis, iſtam præſcribit corripiendi formam ac regulam, Policratici lib. 3. c. 5. Eſt quidem omnium captanda beneuolentia quæ fons amicitiæ & primus charitatis progreſſus eſt, ſed honeſtate incolumi, officiorum ſtudiis, virtutis via, obſequiorum fructu,

integritate sermonis. Adsit & fides dictorum scilicet factorumque constantia & veritas, quæ officiorum & bonorum omnium est fundamentum. Quæ si apud cæteros homines valent, quantò rectius apud Principes obseruanda sunt, huiusce rei memorādum extat exemplum B. Bonifacij Maguntinensis Archiepiscopi, de quo crebra mentio in historia nostra Gallica, sub Carolo Martello & filiis. Is Epistola 19. dum Ethebaldum Regem Merciorum in Anglia, vult arguere, orditur sermonem hoc pacto. *Confitemur coram Deo & sanctis Angelis quia quamcumque prosperitatem vestram video & opera bona, coram Deo & hominibus per nuncios fideles audiuimus, quod inter gaudentes & pro vobis orantes læti gratias agimus Deo, postulantes & obsecrantes Saluatorem mundi vt vos sospites, & in fide stabiles, & in operibus coram Deo rectos, in principatu Christiani Populi longo tempore custodiat.* Sed postea sensim illum carpit quòd Sanctimoniales & virgines Deo dicatas, incesta & sacrilega commixtione, contaminaret; à quo nefando scelere, S. Scripturæ testimoniis, tum ratione, denique exemplo infœlicis interitus duorum Regum istius insulæ, ob simile peccatum, illum nititur auocare. Quin vt Regem eundem suis cohortationibus obsequentiorem haberet, B. Bonifacius, muneribus placare contendit, Epistola 12. dono mittit accipitrem vnum, duos falcones, duo scuta, & duas lanceas. Prin-

cipi si eiuscemodi adhibeatur moderatio, suorum vitiorum reprehensio ingrata nec esse debet nec potest, siquidem teste Ammiano Marcellino lib.15. *Ea etenim laus grata esse Potestati debet excelsæ, cùm interdum & vituperationi secus gestorum pateat locus.* At id nõ modò in vitiis Principum arguendis locum habet, sed in cæteris quibuscũque rebus, vt si contra fas & æquum quidpiam agere cogitet, recta monentem audiat, sinatque se ab illa opinione abduci; neque indecorum putet si mutauerit sententiam, modo ea mutatio fidem mereatur iustitiæ, aut publicæ vtilitatis, vt aiebat M. Antoninus Imperator lib.4. de vita sua. Neque verò illud satis esse puto, si Princeps lubens audiat increpantem, hoc certè primarium & præcipuum est si culpam & agnoscat & emendet. Verumenimuero id optandum magis quàm sperandum censent nonnulli, Isidorum Hispalensem Episcopum secuti, lib.3. sententiarum, c.50. Difficile est Principem regredi ad melius si vitiis fuerit implicatus: Populi enim peccantes Iudicem metuunt, & à malo suo legibus coërcentur; Reges autem nisi solo Dei timore, metuque gehennæ coërceantur, liberè in præceps proruunt, & per abruptum licentiæ in omne facinus vitiorum labuntur. Ab ea Isidori sententia me ratio ipsa lõgè auocat, quam me docuit vir pietate & eruditione clarissimus, Isidorus Pelusiota, Epistola 79. libro 2.

Hippocrates Medicorum Princeps morbis qui sanationem omnem respuunt, vlla medicamenta adhiberi vetat, at persæpe contigit vt Medici, adhibitâ operâ iis qui morbo incurabili affecti erant, illos ipsos fœliciter curarint: Multo magis cùm de animorum morbis agetur. Illud enim apud omnes in confesso est, corpora naturæ vinculis necessitate quadam constringi, suasque fixas & ratas habere propensiones & affectiones, animorum verò dispar est omnino & dissimilis ratio, cùm liberam habeanr rerum propositarum electionem, & ipsa voluntas nullius nisi solius Dei Imperio subiaceat, atque in hominis potestate situm sit omne id quod antea complexus fuerit penitus repudiare, quod vel ad vltimum vsque vitæ spiritum perdurat. Neque idcirco spes omnis abiicienda est, etiam si Princeps correptus non resipiscat, nec cohortationes satis fœliciter succedant. Nam vbi humana remedia frustra adhibita fuerint, sanatio à Deo expectãda est, vt admonet Isidorus idem Pelusiota, Epistola 397. Et eius rei gratia preces ipsi Deo allegandas esse suadet Theodoretus, oratione 7. de Prouidentia. Et præclara ista est B. Bernardi sententia, Epistola 170. ad Ludouicum iuniorem Regem Franciæ. *Si totus orbis aduersum me coniuraret, vt quidpiam molirer aduersus Regiam Maiestatem, ego tamen Deum timerem, & ordinatum ab eo Regem offendere temerè non auderem.*

Aliquantò post, vbi multa commemorauit ab eo Rege contra ius & æquum gesta, non de illo interficiendo, vel regno exturbãdo agit, *Sed, meliora*, inquit, *speramus, expectamus iucundiora.* Et postea. *Hoc optamus, hoc oramus die ac nocte.* Et Regem alloquens. *Hoc sentite de nobis, hoc sentite de nostris. Non infringetur veritas hæc in nobis, non imminuetur honor Regis Regnique vtilitas per nos.*

CAPVT NONVM.

Quis amor, quis cultus in Principem.

VENERATIO siue honos alicui tributus, nõnisi à virtute & eo quod laude & commẽdatione dignum sit proficisci solet. Fictum & ementitum honorem atque adeo coactum & vi expressum nil moror. Plinio in Panegyrico. *Aliud securitatis, aliud sollicitudinis ingenium est, & ingeniosior est ad excogitandum simulatio veritate, seruitus libertate, metus amore. Multa excogitat metus, sed quæ appareant quæsita ab inuitis.* Regibus per se debita veneratio, siue quod Regia ipsa dignitas, augustissima sit, & veluti Diuinæ gloriæ decerptus quidam radius, seu quia illa necessaria; hinc amor in Principem. Priorem partem explicemus. Regem Dei imaginem continere ac

præ ſe ferre, quis neſcit, ea de cauſa apud Sextum Empiricum Pythagoreum, Regnum dicitur Dei imitationem in ſe complecti. Ioannes ille Carnotẽſis Epiſcopus, Policratici lib. 4. c. 1. eleganter & verè. *Princeps eſt poteſtas publica & in terris quædam Diuinæ Maieſtatis imago. Procul dubio magnũ quid Diuinæ virtutis declaratur ineſſe Principib⁹, dũ homines, nutibus eorũ, colla ſubmittũt, & ſecuri plerumque feriendas præbent ceruices, & impulſu diuino quiſque timet quibus ipſe timori eſt.* Dei vices in terris gerere Reges dicuntur. Plinius in Panegyrico. *Principem dat Deus qui erga omne humanum genus vice ſua fungatur.* Eleutherius P. R. Epiſtola ad Lucium Britannum Regem, Vicarium Dei nominat: habetur inter leges B. Eduardi. Quin & Dij appellantur in S. Scriptura, Pſalm. 81. ac dictio ipſa Elohim præter Deum, & Angelos & Reges ac denique iudices ſignificat. Reges, qui Angelorum, qui iudicum munus obeunt, etiam totum hoc nomen ſibi merito vendicare poſſunt. Et vt illud obiter demonſtrem, Regum lib. 2. c. 14. *Sicut Angelus Domini, ſic eſt Dominus meus Rex*, ait ad Dauid, Thecuitis illa ſapientiſſima mulier. Et paulo poſt. *Tu Domine mi Rex ſapiens es, & ſicut habet ſapientiam Angelus Dei.* Perplacet admodum B. Thomæ Theologorum facilè Principis interpretatio, cùm exponit Imperatores olim Diuos appellatos fuiſſe, id eſt Diuinæ Prouidẽtiæ miniſtros, B. Thom. 2. 2. q. 99. art. 1.

& ex eo descripsit B. Antoninus, 2. part.tit. 1. c.21. Regio in vultu nescio quid cœlestis fulgoris relucere verè dixit Themistius, oratione secunda ad Constantium Imperatorem. Nec igitur abs re dictum illud Varij Gemini, apud Cæsarem, refert Seneca pater, controuersiâ 8. *Cæsar qui apud te audent dicere magnitudinem tuam ignorant, qui non audent humanitatem.* Boni Principis istud posterius argumentum est. Iam non nudas appellationes istas, nō externa illa quærenda esse tantummodo arbitror; Maiora inuestigare animus est. Regiæ dignitati sanctitatem quandam inesse, demonstremus, non qualem Regio nomini inesse etiam barbaræ gentes olim crediderunt, vt est apud Salustium, in fragmentis libri quarti historiarum, aut quemadmodum sanctissimus Alexander dictus est, Apuleio lib.1. floridorum; sed Christiano ritu id illis contingere, videamus. Scio nonnullos ex Sacerdotalis consecrationis similitudine illud ipsum deriuare, quandoquidem Reges etiam pro Sacerdotibus habeantur. B. Iræneus Lugdunensis Episcopus, apud Antonium Monachum in Melissis, lib.2. Rex omnis iustus Sacerdotalem obtinet dignitatem. Apud B. Iræneum, lib.4.c.20. locus ille paulò aliter conceptus est. Sacerdos fuerat Dauid apud eum: omnes enim Iusti Sacerdotalem habent ordinem. Equidem lib.2. Regum c.8. scribitur; *filij autem Dauid Sacerdotes.* Paraphrastes Chal-

dæus, habet, *filij David Magnates*. Ac lib. I. Paralipomenon c. 18. Vbi locus ille repetitur, vulgata editio legit. *Et filij David primi ad manum Regis erant*. Verumtamen B. Ambrosius Epistola 30. ad Valentinianum Imperatorem, Gratiani fratrem, sic eum alloquitur. *Conuenio fidem tuam Christi Sacerdos*. Quid Græci suo Imperatori hac in re adtribuerint, nos in Commentario de Episcoporum sacra auctoritate exposuimus. Sed reapse Reges Christianos Catholicos, vnctione sacra delibutos, palam est. Mirum verò quod scripsit Balsamo in Canonem 12. Concilij Ancyrani, Regiam vnctionem in consecratione non minoris esse efficaciæ ad delenda peccata prius admissa, probátque exẽplo Ioannis Zimiscæ Imperatoris Constantinopolitani, qui propter à se interfectum Phocam Imperatorem, à Patriarcha non fuerit admissus in Ecclesiam ante coronationem, quâ peractâ, postmodum admissus est, veluti acceptâ veniâ parricidij ab eo patrati. Hæc nostri Theologi probare non possunt, nec enim lethalia peccata nisi Sacramentorum vi & energia purgari queunt, ipsa verò vnctio Regia Sacramentale quiddam tantummodo censeri debet. Neque quod ad Regij fastigij sanctitatem plurimum facit omittendum existimo, videlicet aliquem publicè excommunicatum, si Regis mensa & conuiuio honestatus fuerit, non amplius vitandum sed impunè cæteros,

citra noxam cum illo versari posse. Concilij Toletani 12. c. 3. *Quos Regia potestas aut in gratiam benignitatis exceperit, aut participes mensæ suæ effecerit, hos etiam Sacerdotum & populorum conuentus suscipere in Ecclesiasticam communionem debebit, vt quod iam Principalis pietas habet acceptum, neque à Sacerdotibus Dei habeatur extraneum.* Sic B. Anselmus, Epistola ad Ernulphum Priorem; *Audistis quibus ex præcepto Apostolico communicare non possum sine animæ meæ periculo, quorum communionem, Regi communicans, dum ipse eis communicat, vitare non valeo.* Lego apud Gregorium Turonensem lib. 7. c. 16. Prætextatum Episcopum Rothomagensem, in exilium pulsum, ei indicta pœnitentia ab Episcopis Gallicanis, à Rege Gumtranno susceptum & conuiuio exceptum, ad suos Rothomagenses sine vlla alia venia rediisse. Sed illud notatione dignum; Regem ipsum excommunicandi vim & facultatem habere, id testatur Ricardus Angliæ Rex, in illo cõtractu inito cum Valtero Rothomagensi Archiepiscopo, ad cuius calcem ita Rex loquitur. *Nos autem, quantum Rex potest, excommunicamus & concedimus quod incurrat indignationem omnipotentis Dei, quicunque contra hoc factum venerit.* Contractus huius exemplar refert Innocentius Tertius P. R. in Epistolis, & eam non dãnat formulam. Epistola hæc scripta ad Valterum Rothomagensem Archiepiscopum. Quandoquidem ista generatim est instituta

disputatio, idcirco quod vni Gallorum Christianissimo Regi præ cæteris totius orbis Regibus concessum est, non commemorabo, & ista sunt à permultis explicata. Ex iis itaque quæ à nobis de Augusta Regum dignitate dicta sunt, facillimè apparet, quantum venerationis illa mereatur; meminerintque subditi cum qua par est veneratione, Regem suum colunt, Deum Optimum Maximum, illud ipsum veluti sibi adtributum existimare. B. Chrysostomus oratione de Principatu & Imperio. Qui Principib⁹ & Magistratibus obtemperat, non illis imperantibus se submittit, sed Deo, qui hoc ita constituit, alioquin qui illis obsequi detractat, Deo bellum infert. Vulgaris & trita est illa Tertulliani de ea re sententia libro ad Scapulam. *Colimus Imperatorem sic quomodo & nobis licet & ipsi expedit, hominem à Deo secundum & quicquid est à Deo consecutum, solo Deo minorem.* Non aliter Theophilus Alexandrinus lib. I. ad Autolycum, Honorabo Regem siue Cæsarem, non tamen eum adorabo, verùm pro eo orabo, Deum, qui verè Deus est adorabo, sciens Cæsarem ab ipso esse ordinatum. Rex enim siue Cæsar Deus non est, sed meminerit se esse hominem à Deo in hanc dignitatem promotum, non vt adoretur, sed vt iustè pro ratione iustitiæ iudicet. Ea certe Christianis verissima regula proposita est. Quid aliud sibi vult B. Petrus prioris Epistolæ c. 2. Deum timete, Re-

gem honorificate, quàm quod post nostram in Deum pietatẽ, metumque iustissimi malefactorum vindicis & Iudicis, honor qui huic proximè succedat, non alteri quàm Regi sit exhibendus. Locum hunc expressit & paulò fusius explicauit B. Ignatius Epistola 10. quæ est ad Smyrnenses, vbi scribit Deum honorandum vt omnium auctorem & Dominum; Episcopum verò vt Principem Sacerdotum, imaginem Dei referentem, Dei quidem propter principatum, Christi verò propter Sacerdotium; honorandum etiam Regem, quandoquidem Rege nullus sit præstantior, aut quisquam similis ei in rebus omibus creatis; Nec inter Magnates quisquam similis existat Regi qui in pace & optimis legibus subditos contineat. Regem Dei singulare quoddam inter cætera omnia, opificium esse illud vel maximè declarat, quod illi speciatim angelum ipse adsignet, veluti adiuuam, ad tot tamque varios populos moderandos, auctore Clemente Alexandrino lib. 7. Stromatum, ita vt præter eum, qui nobis omnibus ab ipso ortu à Deo custos datus est, quà Rex est, alium, singulari priuilegio obtineat, vt taceam cuique genti deputatum Angelum, Scripturâ teste, à Rege & Principe gentis illius nunquam abesse. Is primus est erga Regem ac Principem venerationis gradus, nec minoris faciendus est is qui sequitur, quem veluti liberorum erga

parentes esse dicimus. Non enim Rex aut Princeps à suis diligi aliter debet quàm pater à liberis, ac proinde nec minus coli. Quin, si Senecæ credimus, etiam multò magis, quādoquidem vt ille ait lib. 1. de Clementia c. 4. *Principes & Reges non est mirum amari vltra priuatas etiam necessitudines*. B. Ambrosius in relatione aduersus Symmachum Præfectum vrbi, commendat Senatum Romanum quod liberis suis præferret Imperatores. Nec alia mens esse potest B. Augustini Epistola 201. *Solam esse charitatem patriæ quæ parentum iure vincat affectum*, quandoquidem patriæ salus cum salute Principis artissimè coniuncta sit. Quid liberi parentibus debeant non est huius loci disquirere & vulgus nouit, scitè Vlpianus, *filio semper honesta & sancta persona patris videri debet*, D. de obseq. par. & patron. præst. Quis igitur cultus, quis amor, etiam qui minima quaque re violari censetur. Vultu pietatem erga parentes lædi veteres censuere. Post Suadæ medullam Latij, B. Ambrosius libro 8. Commentarior. in Lucam c. 18. *Ne vultu quidem lædenda pietas est parentum*. Hinc illud viri sanctitate præcipui Paulini Epistola 40. ad tersum Poetam Ausonium, qnem tanquam parentem alterum colebat, *Ipso te lædere vultu, Semper & incauta timui violare figura*. Et Iunius Otho apud Senecam Patrem lib. 7. Controuersia 3. *Reus est parricidij qui mauult mori quàm patrem videre*. Natura ipsa vnicuique

nostrum se vitamque suam tuendi perpetuum ingenerauit studium, & Apostolo teste ad Ephes. cap. 5. Nemo vnquam carnem suam odio habuit, quod naturæ consentaneum esse tacitè significat; quidni potius de anima, de vita, de communi illo, quo viuimus, spiritu solliciti erimus. At, qui Rex, qui Princeps, nisi totius Regni sui anima, & publicus ille omnium subditorum spiritus, quem ducũt, quem aspirant: Asinius Gallus, apud Tacitum, Annali primo, de Tiberio loquens, *Vnum Reipublicæ corpus Vnius anima regendum*, dixit Seneca, lib. 1. de Clementia c.5. *Princeps animus est Reipublicæ, illa corpus est.* Apertius multò c.3. *Hæc immensa multitudo Vnius anima circundata, illius spiritu regitur, illius ratione flectitur, pressura se ac fractura viribus suis nisi consilio sustineretur.* Et c.4. *Princeps Vinculum est, per quod Respublica cohæret, ille spiritus Vitalis, quem tot millia trahunt, nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperij subtrahatur.* Sic Lucanus lib.5.

Cum tot in hac anima populorum Vita, salusque
Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis.

Apud Curtium libro 9. Toto eo die & nocte quæ secuta est, armatus exercitus Regiã obsedit, *confessus omnes Vnius (Alexandri) spiritu Viuere.* Non alia ratione Imperator, *Salus Reipublicæ nominatur & spes totius generis humani, ex cuius Vita omniũ fata pendent, in cuius conseruatione salus omniũ posita sit.* Panegyrico incerti auctoris ad Con-

ſtantinum Magnum. Inſigniter Plinius Panegyrico, quem locum plane æmulatus videtur B. Ambroſius eo quē initio Cōmētarij adduximus, *Vt plena altaribus augusta victimis cuncta: vt in vnius ſalutem collata omnium vota; cùm ſibi ſe ac liberos ſuos intelligerent precari, quæ pro te precarentur.* Sic, Ennodio Ticinenſi, Panegyrico ad Theodericum Regem, *Rex ipſe ſalus ſtatus Reipublicæ* nominatur. Hæc citra aſſentationem dicta eſſe certum eſt, nec niſi planè aut furioſus aut ſecors, aliter dixerit, quandoquidem veriſſimū illud ſit, *in Principe & Rempublicam & Ciues comprehendi*, vt eſt apud Plinium in Panegyrico. Iſta & vera & iucunda acclamatio Præfectorum, Tribunorum & virorum eminentiſſimorum facta Conſtantino Magno, *Veſtra ſalus, noſtra ſalus*, Cod. Theodoſiani lib. 7. Titul. 20. Quis mortalium lucem hanc non ſibi iucundiſſimam eſſe putat, at Rex Regni ſui lux eſt; quæ vniuerſas Regni prouincias colluſtrat, 2. Regum c. 21. Dauid cùm à Philiſtæo penè occiſus fuiſſet, dixerunt ei qui adſtabant, Iam non egredieris nobiſcum in bellum, *ne extinguas lucernam Iſraël.* Eo ſenſu apud Curtiū lib. 9. Craterus Alexandro intimus, illum *Macedonū Columen ac ſydus appellat.* Seneca, de Conſolat. ad Polybium, c. 32. loquens de Cæſare; qui tum erat: *Sydus hoc, quod præcipitato in profundum ac demerſo in tenebras orbi, refulſit, ſemper luceat.* Quis igitur ardentior affectus & amor in eū excogitari

poteſt,quam qui,non tantùm propter fortunas ſeruatas, ſed propter vitã ipſam,quam ab eodẽ haurimus,exhiberi debet. Sed vt pręclarè Mamertin⁹ Panegyrico ad Iulianũ A.*anxia eſt fidelium diligentia,maximo amori maximus timor iunctus eſt.*Et certè dum ipſi Principi ſubditi timent ſibi timent. Tam anxium tamque ſollicitum erga Principem ſubditorum amorem; par cultus & veneratio conſequitur. Et quoniam amor nonniſi voluntarius exiſtere poteſt, idemque liberrimus. *Non enim vt alia ſubiecta ita amor imperatur*, aiebat Plinius in Panegyrico, & hoc mutuatus à Seneca, lib. de breuitate vitæ,c.19. *Amare & odiſſe res omniũ liberrimæ;* Vnde Quintilianus Declamatione 276. *Non potes efficere imperio vt vel ameni quem velis vel oderim.* Quiſpiam de iſto ergà Principem amore idcirco non parum dubitare poſſit, quandoquidem in eum ferantur ſubditi non ſecus ac vi quadam & neceſſitate impulſi, hoc ſi ſe ſaluos velint, ſi vitã, ſi liberos, ſi ipſam denique Rempublicam. At quæ neceſſitatem afferunt nec diuturna ſunt, nec ex animo profecta. Sed res aliter ſe habet; quæ enim naturæ inſtinctu & impulſu fiunt, quanquam neceſſariò fiant, attamen ab omni coactione aliena ſunt, nec ab alicuius alterius arbitrio pendent, ſiue enim vigilandum, ſiue dormiendum, ſiue cibus capiendus, vel ſimile quidpiam agendum eſt, pro cuiuſque noſtrum cura & ſalute id præſtandum eſt,quam qui negligit

gligit vel ipſis belluis aut ſtolidior, aut crudelior habendus. His ſiquidem ſtudium iſtud etiam à natura inditum eſt. Ita ſubditi, quamquam Principem ament, & vitam propriam & ſpiritum illum communem, ſine quo viuere nequeunt, amare dicantur, non tamen ab vllo vis illa infertur, ſed ſolam Naturam ducem ac Magiſtram ſequuntur. Quanquam, vt ſupra diſſeruimus, aliæ ſunt huius erga Principem amoris motiones & impulſus. Fœliciſſimi ſtatus iſtud fundamentum eſt, nec aliunde Clementia Principis, quæ tam clara in eo exiſtit quam vlla alia virtus, proficiſci ſolet, quam ab ipſo ſubditorum amore. At quanti amorem ſubditorum facere Princeps debeat, diſcat ex Symmacho Præfecto vrbi, lib. I. Epiſtola 28. ad Auſonium Gallum Aquinatem. *Mollis eſt animus diligentis, & ad omnem ſenſum doloris argutus. Si negligentius tractes, cito marcet vt roſa, ſi durius teneas, liuet, vt lilia.* Optime Plinius in Panegyrico. *Nō eſt vllus affectus tam erectus & liber & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat quā Amor. Poteſt fortaſſe Princeps iniquè, poteſt tamē odio eſſe nonnullis, etiamſi ipſe non oderit, amari niſi amet non poteſt.* Hoc illi perdiſcendum eſt amatorium ſine medicamento, ſine herba, ſine vllius veneficæ carmine. Si vis amari ama, quemadmodum ex Hecatone Philoſopho refert Seneca Epiſtola 9.

F

CAPVT DECIMVM.

Populus obsequens.

QVAERVNT nonnulli quamobrem, velut ex condicto, Sanctissimorum Apostolorum præcipui B. Petrus & B. Paulus, Christianis tam sedulò, tam diligenter, præcipiant, Regibus & Magistratibus parere: hic Romanorum 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, Et ad Titũ, c. 3. *Admone illos Principib⁹ & potestatibus subditos esse*. Ille apertissimè, Epistolæ prioris, c. 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquã ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Quia sic est voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam.* Quæ postrema verba nobis rerum Syriæ statum, qui tum erat, ob oculos ponunt. Siquidem eo tempore Iudas quidam Galilæus in Palæstina ab Imperio Romano defectionem molitus erat, eo quidem prætextu, quod soli Deo non hominibus seruiendum esset, & quæuis potius tormenta subeunda quàm vllus sit appellandus Dominus. De qua re Iosephus lib. 18. Antiq. c. 1. & 2. Diuini ergo Apostoli, Iudæos potissimum, ac deinde cæteros ab ista nefaria & seditiosa sententia quàm longissimè abducere

conantur; Et ne quis fidelium, quos liberos & filios non modò Christus, sed & ipsi Apostoli appellabant, idcirco sibi persuaderet, Christianæ religionis id esse proprium, quodcumque iugum alienæ seruitutis excutere. Libertas illa Christiana, spiritalis est, *nam qui facit peccatum seruus est peccati*, Ioan. c. 8. simul & dæmonis illicientis, impellentis, permouentis mancipium. Illud indicat B. Petrus, loco citato, subiungens. *Quasi liberi & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei:* Permulti veterum & recentiorũ in iis locis explicandis desudarunt, nec pro instituti ratione in illis magis immorandum esse existimamus. Hæc enim in notis, quas meditamur in Epistolas Apostolicas, fusius explicari poterunt. Attamẽ locum elegãtẽ de ea re Marci Eremitæ pretermittere nõ possum. Is libro de Baptismo, scribit in Epistolis Apostolicis, nouitatem, lucem & libertatem pro eodem vsurpari, nimirum pro statu & lege gratiæ, cuius opera peccatum omne & peccati seruitus rescindatur. Sed ne quis fallatur, illud vel maximè obseruandum, multa in Apostolicis scriptis contineri, quæ non solùm ad præsentem illius æui, quo viuerent, statum spectabant, sed etiam futuris atque adeo postremis huius sæculi, quo mundus duraturus est, temporibus, suum essent sortitura effectum. Diuinæ prouidentiæ certissimum argumentum illud est. Nam nostro æuo, qui ab Ecclesia Ro-

mana,cæterorum omnium parente optima,superiorum ætatum quotquot ab Apoſtolis effluxerunt conſenſu, ſeceſſionem ſingulari impietate fecerunt, vel ſtylum in Reges, in Principes,in Magiſtratus ſtrinxerunt,vel auſu nefario, illos apertis armis oppugnarunt. Huic furori Deus eiuſmodi doctrina Apoſtolica prouidit, & vereor ne dum pietatem religionéq. tamquam velum obtendunt,reducto velo, flagitioſiſſimam & effrenem maximè, ſine lege, ſine Rege, viuendi quæſitam licentiam deprehendamus,aut vt verius loquar, ſtatus Monarchici capitales hoſtes, quod experiẽtia docuit, & in arcanis habetur, intelligamus. Ac ne aliqui me præuaricatorem exiſtiment, quandoquidem Apoſtolus Petrus vult nos Regi & Magiſtratui obtemperare nonniſi adhibita cautione, *Propter Deum*; fateor illud additum, ſed eius interpretationem paucis aperiam, nam ab aliis longior iſta diſputatio petenda eſt. B. Paulus Epiſtolæ ad Titum c.3.exponit, Principibus fideles Chriſtianos ſubditos eſſe debere,dicto obedire,*ad omne opus bonum.* Eodem pacto Conſtitutionum Apoſtolicar. lib. 4. c. 13. Eſtote ſubiecti omni Regi & Poteſtati in iis quæ Deo placent, tanquam miniſtris Dei & impiorum vltoribus,exhibendo eis omnem timorem debitum,omne vectigal,omne tributũ, omnem honorem, munus, cenſum, hæc enim eſt Dei lex.Tertullianus in Scorpiaco.*Solus antẽ*

Dei homo, *condixerat* (ſcilicet Petrus) *Regem quidem honorandum, vt tamen tunc Rex honoretur cum ſuis rebus inſiſtit, cùm à Diuinis honoribus longè eſt, pater & mater diliguntur, cum Deo non comparabuntur.* Tertullianus idem, lib. de Idololatria. *Quod attinet ad honores Regum & Imperatorum ſatis præſcriptum habemus, in omni obſequio eſſe nos oportere, ſecundum Apoſtoli præceptum, ſubditos Magiſtratibus & Principibus & Poteſtatibus; ſed intra limites diſciplinæ, quouſque ab Idololatria ſeparamur.* Non alia mente B. Ignatius, Epiſtola ad Antiochenos, Cæſari ſubiecti eſtote in iis in quibus ſubiici nullum animæ periculum eſt. Epiſcopi Gallicani, Concilij Pariſienſis, ſub Ludouico Pio, lib. 2. c. 8. *Sicut ſubiecti, à Rege ſibi volunt piè & iuſtè opitulari, ita ſpecialiter ei primùm ad ſalutem animæ ſuæ procurandam, deinde generaliter ad honeſtatē & vtilitatem Regni, ſecundum Dei voluntatem diſponendum atque miniſtrandum indiſſimulanter atque irretractabiliter ſolatium opportunum debent exhibere.* Sed ſi aberrauerit Princeps, Deum Iudicem habet. Optatus lib. 3. *Cùm ſuper Imperatorem non ſit niſi ſolus Deus, qui fecit Imperatorem.* Synodo Regiaticina, ſub Lothario Imperatore & Ludouico R. c. 16. *Principes minimè nunc iudicantur, ſed in futuro Iudicio, à Deo. M.* Antoninus Philoſophus, Imperator, omnium vt ſapientiſſimus ita moderatiſſimus, Principis ſolum Deum Iudicem eſſe poſſe pronunciat apud Xiphilinum in Antonino. Et cuius culpa eſt, ſi quid Princeps in

publicam vtilitatem & suorum salutem, imo si quid in pietatem peccet, Populi certe: Dei proloquium est, Dabo vobis Regẽ in furore meo, Oseæ c.13. Rem hanc duplici exemplo illustrat Anastasius Nicænus libro quæst. in. S. Script. q.15. tum Phocæ Imperatoris sæuissimi, tum Episcopi cuiusdam, flagitiosissimi hypocritæ, quos propter populi mores deprauatos adeo & pestilẽtes se se elegisse Deus sanctis quibusdam viris significauit. Isidorus Hispalensis, lib. 3. sententiarum, c.48. *Reges quando boni sunt muneris est Dei, quando verò mali, sceleris est populi. Secundum enim meritum plebium disponitur vita Rectorum, testante Iob. c.34. Qui regnare facit hypocritã propter peccata populi. Irascente enim Deo talem rectorem populi suscipiunt, qualem pro peccato merentur. Nonnumquam pro malitia plebium etiam Reges mutantur, & qui ante videbantur esse boni, accepto regno fiunt iniqui.* Paulo antea, explicat illud Apostoli, Non est potestas nisi à Deo. Et tamen Propheta Oseas c. 13. sentire aliter videtur, dum de quibusdam Potestatibus dixit, Ipsi regnauerũt sed non ex me, quasi diceret, *Non me propitio, sed etiam summè irato. Quo manifestius elucet bonam malàmque Potestatem à Deo ordinari, sed bonam propitio, malam irato.* De vxore illud idem olim vsurpatum, Nam vt scribitur Prouerb.19. à *Domino vxor sapiens datur*, Menander verò, à Deo irato vxorẽ malã tradi censet. Ioannes Carnotensis Episcopus, Policratici lib.4.c.1. ornatè vt solet.

Non enim potentis est cùm vult sæuire in subditos, sed Diuinæ dispensationis, pro beneplacito suo punire vel exercere subiectos. Quinetiam si Princeps paulo asperius & inclementius suos tractet, scriptores prophani in subditos crimen refundunt. Curtius lib. 8. Alexandrum sic loquentem inducit, *Regum Ducumque clementia non in ipsorum modo, sed etiam in illorum qui parent ingeniis, sita est. Obsequio mitigantur Imperia, vbi verò reuerentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est vt vim repellamus.* Hinc fit vt Principum non pauci ob improbitatem Ciuium, acerbius quàm vellent, imperare coacti fuerint. Filius in popinis, in ganeis, in lustris totos dies agit, in illum pater animaduertit, hoc commeruit filij nequitia. Pupillus malo contubernio deterior in dies fit, pupillum tutor idcirco parcè contentéque habebit. Licetne idcirco filio, vim patri, pupillo vim tutori inferre, mera hæc insania est, ac quibusuis artibus expugnanda. Et si qui ausus fuerit parenti, tutori, manus afferre iam non vno scelere, quin potius innumeris se seantea obstrinxisse facilè credo, Illa omnium eius generis sententia verissima est, Triarij apud Senecã patrem, Controuersia 5. lib. 7. *Potest tyrocinium esse homicidium, parricidium non potest.* Sed nonnũquam, vt est imperitum vulgus, ita si quid prauè, & contra fas & æquum à Regiis ministris admissum fuit, in Principem, harum rerum sæpius ignarum, culpam confert. Vbi quidpiam

de Regia liberalitate decerptum, Regi vitio vertit. Dione & Xiphilino auctoribus, solebat Tiberius si quid aut pecuniæ aut aliarum rerum donasset, coram numerari aut repræsentari præcipere. At Reges multa persæpe opertis oculis donant, aiebat ille; fisco præfectum profusionibus modum adhibere æquum est. Sed quis ærario Regio iustè administrando præficiendus sit, indicat Mamertinus, Panegyco ad Iulianum Augustũ, qui sit *vir animi magni aduersus pecuniam, liberi, aduersus offensas, constantis aduersus inuidiam.* Apud Dionem lib. 56. historiæ Roman. verè Tiberius, oratione habita in funere Augusti. Boni Principis virtus non ex aliorum flagitiis, sed ex ipsorum factis iudicari debet. Et nonnulla Princeps cogitur nonnumquam agere inuitus. Denique Aristidis, in Panathenaicis, illa sententia populis inculcanda, Imperiorum iura esse eiusmodi, vt ea non ex damno priuatorum quorumdam & inferiorũ, sed ex publica vtilitate, Imperiique vi ac necessitate metiamur. Quemadmodum summũ huius mundi gubernatorem ex maximis illius beneficiis erga nos, non ex fulminibus, terræ motibus, hiatibus atque tempestatibus consideramus, victoriamque ex libertate & securitate non ex cruore & exactionibus & proscriptionibus, quibus ad eam peruenitur, metiri solemus. Sic apud Tacitum, Cærealis, lib. 4. historiãr. *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres &*

cætera naturæ mala, ita luxum vel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines, sed neque hæc continua & meliorum interuentu pensantur. Et ritè cõclusum à Claudio Cæsare, alioquin beato, *ferenda Regum ingenia neque vsui crebras mutationes*, lib. 12. Annal. Taciti.. Religionis Christianæ hoc semper, iure optimo, adtributum legimus, vt longè mitiores, humaniores, & mansuetiores homines efficiat, & illam humanissimam esse scripsit Synesius, in elogio Anysij Hinc fit vt Ecclesia, in qua omnis pietas & religio velut Sacrum aliquod depositum conseruatur, ad omnem misericordiam cõparata dicatur. Nec vlla vnquam Ecclesiæ Catholicæ Christianæ maior illata cõtumelia à Donatistis hæreticis, quàm cum *Macariana*, id est crudelissima vocitata est. Res ita se habet, ex Optato. lib. 3. aduersus Parmenianum. Constans Imperator, Constantini Magni filius, in Africam duos ex suis, Paulum & Macarium miserat, vnà cum ingenti copia eleemosynarum, quæ in ornamentum Ecclesiarum & pauperum Christianorum emolumentum vsumque cederent. Donatus Bagaiensis Episcopus, Donatista, audiens hæc per Africæ vrbes distribuenda, insanam Donatistarum multitudinem collegit, Macarius ne ab illa violentiam pateretur, ad se & ea quæ ferebat tutanda, armati militis postulauit auxilium à Proconsule vel Vicario Africæ, aut persimili magistratu. Comprehensi

nonnulli Donatistarũ, qui tumultuabantur, & cæsi nõnulli, qui fortiores fuerant capti, longéque relegati sunt. Horum omnium nihil actum est Christianorum Catholicorum voto, nihil cũ consilio, nihil cum conscientia, nihil cum opere. Sãctissimus Augustinus nihil tàm ægrè ferre videtur quàm Ecclesiam Catholicã appellari *Macarianam* à Donatistis, quod variis Epistolis repetit. Vnde Epistola 203. ad Maximinũ Donatistam, cogitur non sine stomacho illud respondere. *Nec tu obiicias tempora Macariana, nec ego sæuitiam Circumcellionum, si hoc ad te non pertinet, nec illud ad me.* Ecclesiæ humanitatem & benignitatem nulli magis profiteri aut debẽt aut possunt quàm ipsi Pastores, Rectores & totius Christiani populi Duces, quos elegantissimè Leo Imperator Nouella 86. *Animata immaculati Sacrarij ornamenta* vocat; Illis ea virtus peculiaris est. Ita Cod. de Episcop. & Cler. l. 10. *Episcopo, sanctitas, ignoscendi gloriam dereliquit.* Et Ennodius Ticinensis, in Panegyrico, non aliter suum Theodericum Regem cõmendat, quàm quod *exhiberet robore, vigilantia, prosperitate Principem, mansuetudine sacerdotem.* Huc spectat quod grauissimè ab Isidoro Pelusiota, lib. 3. Epistola 260. pronunciatum. Sacerdotes ministri sunt non participes, deprecatores non Iudices, mediatores non Reges. Nectarius B. Augustino in hunc sensum scripsit, Episcopum fas non est nisi salutem hominibus impertire, & pro statu

meliore, causis adesse, & apud Omnipotētem Deū veniā aliorū mereri delictis. Respōdet B. Augustinus Epistola sequenti quæ est 202. *Hæc omnino seruare conamur, vt seueriore censura nemo plectatur; neque à nobis, neque ab alio vllo, intercedentibus nobis & salutem hominibus cupimus impertire, quæ posita est in recta viuendi fœlicitate, non in malefaciendi securitate.* Apud Plinium historiæ naturalis lib. 15. c. 30. laurus triumphis propriè dicata dicitur, vel gratissima domibus, Ianitrix Cæsarum Pōtificumque, quæ sola & domos exornat, & ante limina excubat. Sed vt prodit Dio lib. 53. histor. Romanæ & Valerius lib. 2. c. de Iure triumphandi; Augusto concessum, vt lauro ante eius domum plantatæ corona quercina alligaretur, quæ quidem nonnisi *ob Ciues seruatos* tribui solebat, sic nostris Pontificibus, laurea illa corona, ob profligatos Ecclesiæ hostes, nuda concedi non debet, quin & illi innectenda querna corona, ob seruatos Hierusalem terrenæ Ciues, imo & filios, inter quos primum locūm obtinent Reges ac Principes. Quæ ratio, Principi Christiano, potissimum & sæpius mēte reuoluenda & repetenda est, vt qui Ecclesiæ, matris & parentis optimæ, perpetuam benignitatem & humanitatem experiri desiderat, illi vicissim omne obsequium, cultumque exhibeat. Quod si veterum nonnulli, non sine ratione, dixerunt matri prius ac potius quàm Patri succurrēdum. Theophrastus in Characteri-

bus Ethicis, hominis desperati notam adsignat *Matrem non alere*: Et apud Xenophontem, de dictis & fact. Socrat. Si quis filius veniam à Diis postulet, ea prima sit, quod matrem neglexerit, Cui affine est illud quod scribit Phalaris Epistola 19. ad Paurolam filium, eum exhortatus vt primam ac præcipuam matris curam habeat, & quæ illi præstentur humanitatis officia, etiã ad patrem aliqua ratione pertinere. Putet Princeps Christianus ista de Ecclesia matre amantissima à B. Ambrosio sibi dicta esse, Commẽtariorum in Lucam lib. 8. c. 18. *Pasce matrem tuam & si paueris matrem, adhuc non reddidisti dolores, non reddidisti cruciatus quos pro te passa est, non reddidisti obsequia quibus te illa gestauit, non reddidisti alimenta quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis vbera, non reddidisti famem, quam pro te illa tolerauit, ne quid, quod tibi noxium esset, ederet, ne quid, quod lacti noceret, haurires. Illi debes quod habes, cui debes quod es.* Aptissimè; Ecclesia siquidem Christo, Principem vt & quemuis alium Christianum, genuit. Verùm non satis esse arbitretur Princeps, si Ecclesiæ matri suauissimæ omne pietatis officium impendat, nouerit etiam legem prospexisse, ne parentes patiantur iniuriã. Meminerit Princeps, Diuinæ istius sententiæ, Ecclesiastici c. 3. *Maledictus est à Deo qui exasperat matrem, & maledictio matris, eradicat fundamenta*, siue funditus immorigerum filium euertit.

FINIS.



nonnulli Donatistarũ, qui tumultuabantur, & cæsi nõnulli, qui fortiores fuerant capti, longéque relegati sunt. Horum omnium nihil actum est Christianorum Catholicorum voto, nihil cũ consilio, nihil cum conscientia, nihil cum opere. Sãctissimus Augustinus nihil tàm ægrè ferre videtur quàm Ecclesiam Catholicã appellari *Macarianam* à Donatistis, quod variis Epistolis repetit. Vnde Epistola 203. ad Maximinũ Donatistam, cogitur non sine stomacho illud respondere. *Nec tu obiicias tempora Macariana, nec ego sæuitiam Circumcellionum, si hoc ad te non pertinet, nec illud ad me.* Ecclesiæ humanitatem & benignitatem nulli magis profiteri aut debẽt aut possunt quàm ipsi Pastores, Rectores & totius Christiani populi Duces, quos elegantissimè Leo Imperator Nouella 86. *Animata immaculati Sacrarij ornamenta* vocat; Illis ea virtus peculiaris est. Ita Cod. de Episcop. & Cler. l. 10. *Episcopo, sanctitas, ignoscendi gloriam dereliquit.* Et Ennodius Ticinensis, in Panegyrico, non aliter suum Theodericum Regem cõmendat, quàm quod *exhiberet robore, vigilantia, prosperitate Principem, mansuetudine sacerdotem.* Huc spectat quod grauissimè ab Isidoro Pelusiota, lib. 3. Epistola 260. pronunciatum. Sacerdotes ministri sunt non participes, deprecatores non Iudices, mediatores non Reges. Nectarius B. Augustino in hunc sensum scripsit, Episcopum fas non est nisi salutem hominibus impertire, & pro statu

meliore, caußis adesse, & apud Omnipotẽtem Deũ veniã aliorũ mereri delictis. Respõdet B. Augustinus Epistola sequenti quæ est 202. *Hæc omnino seruare conamur, vt seueriore censura nemo plectatur; neque à nobis, neque ab alio vllo, intercedentibus nobis & salutem hominibus cupimus impertire, quæ posita est in recta viuendi fœlicitate, non in malefaciendi securitate.* Apud Plinium historiæ naturalis lib. 15. c. 30. laurus triumphis propriè dicata dicitur, vel gratissima domibus, Ianitrix Cæsarum Põtificumque, quæ sola & domos exornat, & ante limina excubat. Sed vt prodit Dio lib. 53. histor. Romanæ & Valerius lib. 2. c. de Iure triumphandi; Augusto concessum, vt lauro ante eius domum plantatæ corona quercina alligaretur, quæ quidem nonnisi *ob Ciues seruatos* tribui solebat, sic nostris Pontificibus, laurea illa corona, ob profligatos Ecclesiæ hostes, nuda concedi non debet, quin & illi innectenda querna corona, ob seruatos Hierusalem terrenæ Ciues, imo & filios, inter quos primum locum obtinent Reges ac Principes. Quæ ratio, Principi Christiano, potissimum & sæpius mẽte reuoluenda & repetenda est, vt qui Ecclesiæ, matris & parentis optimæ, perpetuam benignitatem & humanitatem experiri desiderat, illi vicissim omne obsequium, cultumque exhibeat. Quod si veterum nonnulli, non sine ratione, dixerunt matri prius ac potius quàm Patri succurrẽdum. Theophrastus in Characteri-

bus Ethicis, hominis desperati notam adsignat *Matrem non alere*: Et apud Xenophontem, de dictis & fact. Socrat. Si quis filius veniam à Diis postulet, ea prima sit, quod matrem neglexerit, Cui affine est illud quod scribit Phalaris Epistola 19. ad Paurolam filium, eum exhortatus vt primam ac præcipuam matris curam habeat, & quæ illi præstentur humanitatis officia, etiã ad patrem aliqua ratione pertinere. Putet Princeps Christianus ista de Ecclesia matre amantissima à B. Ambrosio sibi dicta esse, Commẽtariorum in Lucam lib. 8. c. 18. *Pasce matrem tuam & si paueris matrem, adhuc non reddidisti dolores, non reddidisti cruciatus quos pro te passa est, non reddidisti obsequia quibus te illa gestauit, non reddidisti alimenta quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis vbera, non reddidisti famem, quam pro te illa tolerauit, ne quid, quod tibi noxium esset, ederet, ne quid, quod lacti noceret, haurires. Illi debes quod habes, cui debes quod es.* Aptissimè; Ecclesia siquidem Christo, Principem vt & quemuis alium Christianum, genuit. Verùm non satis esse arbitretur Princeps, si Ecclesiæ matri suauissimæ omne pietatis officium impendat, nouerit etiam legem prospexisse, ne parentes patiantur iniuriã. Meminerit Princeps, Diuinæ istius sententiæ, Ecclesiastici c. 3. *Maledictus est à Deo qui exasperat matrem, & maledictio matris, eradicat fundamenta*, siue funditus immorigerum filium euertit.

FINIS.

